

in pulchra oculi tui. Et uir equus
indigne ad uoluntatem perit. Et
super ea uoluntatem. Et
tuas etiam. Et
in quibus uicis fuit. Et
fuit. Et non erat tui. Et
ut conueneret fructus eorum. Et
quod mel de petra: oleumque de saxo

Et in quibus uicis fuit. Et
fuit. Et non erat tui. Et
ut conueneret fructus eorum. Et
quod mel de petra: oleumque de saxo

2

De Johanna Viragine
Francica Jac. Fabry
2942 Henricus Kornmannus de miraculis
moltuole p. 33.

Juana d'Arceia Virgo Lohazingica nata
de Vaucouleur, vulgo dicta puella d'Or-
leans, inspiratione Divina armata
absumens A. 1430 restituit
Franciam, Anglos & regem repulsa
vi armata, & regem Carolum VII
suum regem restituit, Angliam ab
obsidione liberando, q. puella restituit
3. vel 4 annis, quam vidisse V. Guido
Papa affirmat q. 84. n. 2. Verum
strenua illa Virgo tandem forte p. missi
Dei in hospitiu potestatem tra. venit, q. forti-
tudinem eius divinam, magicis artibus alti-
bus atrocissimo cu. delictis exemplo
plid. Calend. Junij 1430. Lohomagi ram
conclamant, non sine ingenti tam
universae Galliae luctu, tam Anglorum
solatio atq. atri. exitio. Neq. enim
post tam iniquum de innocenti capite iudi-
cium res illis in Gallia ex animi sententia
succedere, paulatim agitati, divortii
tandem etiam Galliae finibus exacti, in

suam regionem crudelitatis poenam luctus
concessit. Nec levior per vindicta cum
is, qui confesj et auctores tam inique sententia
supfurdant actu & q misfando oris vite exitu
rtiam Ludovico XI regnante crederunt, qua
de & extant hi Valeriani xxiis.

Nec supi volute ignis impure & lictos
Medeus sigdem longo sermone profatus
astuit esse scelus, flammis et morte piandu.
mittaq; aduandis studio confingit, ut Anglos
sic sibi conciliat; sed paucis inde dieby
colpus tabifico & spregitur ulere lictas.
Alter in immundo & volute serco & vitam
finit: arguetat pluraq; in carcere fidi
Criminis insontem pendenti lite puellam.
Sic & Calceponis, q consuit esse cemandam
pendula dum tonsor freat excrementu capilli
expirat, caput et gelida tollit cadaver
vrentat, ulnices sic pendunt crimine poenas.

Et quod vulgi suprat fidem, cum iam cadaver
depassy esset regis integrum puelle cor, atq;
illibatam inventum, ab eodem Valeriano
Parisiensi Theologo haditq; syonitq;
Postremo mituit pirtas in morte puelle
in cinerem cunctos dum flamma & solvrat arte,
Illas cor labret venas, mirabile dictu,
Nec sinceris animi tremant invidia serdem.
Albaq; tunc visa & igni prodit columba
et patere aetheros multis spectantibus orbis.

Sed in descripto Calixti Pontif. causa cognita
constituti Johann. Archiepisc. Rheimensis, & Wilhelmus
Parisienus, innumeros testes in except. maioris super
rig. innocentia, modestia, castitate, & religione examina-
verunt, eamq. innocentissimam compererunt ac pronunciant
Acta servantur adhuc in Archivio Parisiens. ecclesiae, ut Pa-
pinius Massong testatur. Acta fuerunt in Palatio Archiepiscopali
Rhotomagensi A. 1456. 7. Julij. Anzelys incluit
in ponte statuam aeneam

Eius tempore Inca femina prope Parisios surrexit
vixit, se publice dicentes missas a Deo, ut virgini
Johannae essent in subsidium & sed repetere sunt
maligni spiritus deliramentis deceptae

Refert Johan. Nyder in fornicar. l. 5. c. 8. suo tempore
circa Coloniā virginem fuisse, q. habitu virili induebat
arma tulit, et quae eo tempore in Treviris ecclesiae
duo episcopi graviter molestabant, gloriabantur suam
pallium posse et velle intrinsecus, sicut virgo Johanna
imò se tandem Joannā a Deo resuscitatam affirmabat.

De virgine Johanna plura sunt in historiis
et temporibus.

Joh. Coziardus in hist. univers. epit. c. 274.

Aneas Sylvius de Europa l. 43.

S. Antonij part. 3. hist. tit. 22. c. 9. § 7.

Baptist. Fulgos. factor. dictor. memor. l. 1. c. 5. & l. 3. c. 2.

Baptista Egnatig l. 3. c. 2.

Mart. Delrio in appendix ad l. 5. dissert. Magic.

Robertus Gagring l. 10 hist. Francie.

Joh. Nauclerus in Chologayse generat. 48. A. 1429.

Christ. Massberg in Chronico A. 1429.

Jacobus Meyer in annalib. Flandriae A. 1429 et seq.

Genebraldus in Chronol. Verba habentur in Calvisio p. 1097
et seq.

Joh. de Gerson in apologia p. puella ductae ex regno Franc.

Cronica Chalcondylas Graec. l. 7. de Rebus Turcicis.

Hec habet Keram. d. 1.

A V R E L I A E

VRBIS MEMORA-

BILIS AB ANGLIS OBSI-

DIO, ANNO 1428. ET

Ioannæ virginis Lotharingæ res gestæ,

Authore Io. Lodoïco Micquello, iuuentutis
Aureliæ moderatore.

*Vide Franca
Amilij p. 460
et seq.*

*& Compendium
Cagvini sup
Francis*

AD CAROLVM CARDINALEM
LOTHARINGVM.

gestis, p. 211.

*Edij et Tradah de
Sibylla Franca*

et Tragedia de Sac puelle

*Korman lahij de ra script
in libr. de virginitate*

*c. Num virgo possit esse
miles almag. p. 130.*

*Vide et Chronic. Calvij
p. 1097 et seq.*

*Et Schwederi Historiam
pag. 249.*

PARISIIS,

Apud Andream Wechelum, sub Pegaso, in
vico Bellouaco: Anno salutis,

1560.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

D. Thorschmid. D. [illegible] [illegible].
[illegible]

GENTIANVS HER-
VETVS IO. LODOICO
Micquello S. D.

T*Vam de viragine historiam
perlegi, qua meo quidem iu-
dicio longè est dignissima quæ
in lucem exeat. In ea autem legē-
da occurrerūt nonnulla, quæ pau-
lò diligentius considerãda censeo,
ea una pagella subnotata ad te
mitto. Tui erit iudicij videre
num id temerè fecerim.*

Vale, Trauantij.

CAROLO LOTHAR³

RINGO CARDINALI

IO. LODOICVS MIC-

VELLVS S. D.

Vod præclarè olim
de veteribus illis ad-
modū antiquis ceci-
nit Lyricus,

*Vixere fortes ante Agamēnona
Multi, sed omnes illachrymabi-
Vrgentur, ignotique longa (les
Nocte, carent quia vate sacro.*

Id verè hodie de nostris Frā-
cis dici potest, qui licet virtute,
ac rerum gestarum magnitu-
dine, gentes omnes, nationes-
que superarint, scriptorum ta-
mē penuria, tenebris, obscuri-
tateq; oppressi, honore ac luce

A ij

4
caruerūt . Mihi verò multa legēti multaq; audiēti, quæ Frāci domi militiæq; , mari atq; terra præclara facinora fecerunt, nihil ex omni memoria illustrius, nihil dignius, quod à nostra memoria propter vetustatem remotū, ex literarum monumentis repeteretur, occurrit, quàm quod viragine Lotharinga duce, anno 1428. in Francia gestum atque administratum est . Cui ego rei celebrandę, non vnus ex omnibus re omni paratissimus operam meã dicaui, sed tanto quàm cæteri erga patriam officiosior, id oneris non inuitus suscepi: imprimisq; operam dedi, & id
maxi-

maximè studui, vt quæ manu
scriptis voluminibus dispersa
vernaculè iactabantur, ea pau-
cis, & certo ordine latinè com-
prehensa, verissimàque, quan-
tùm fieri potuit, in lucē emit-
terem. Cæterùm hoc quale-
cunque est opus (Cardinalis &
princeps illustrissime) quòd Lo-
tharingia cōseruatae vrbis Au-
relia, atque adeò totius Fran-
ciae gloriam quasi suo iure sibi
vendicare potest, tibi principi
Lotharingo, visum est inscri-
bere: Non ea quidem spe, vt
ad vastum laudum tuarum cu-
mulum quicquam nostra in-
scriptione accedat: sed vt quo

nostrorum fundamenta Rhe-
 mis iacta sunt, eodem tuto-
 re literarias nostras commen-
 tationes edamus, absque nomi-
 nis tui splendore obscuras mul-
 tum, eiusdem fulgore illustres
 plurimum sine dubitatione fu-
 turas.

AVRE-

I 573

A

AVRELIÆ VRBIS

MEMORABILIS AB

Anglis obsidio, anno 1428. Et Ioannę
viraginis Lotharingę
res gestę.

N PRINCIPIO meę hi-
storix, licet mihi iure pre-
fari, quod professi pleriq;
sunt grauisissimi rerum scri-
ptores, bellũ maximẽ me-
morabile omniũ quę vn-
quam gesta sint, me scri-
pturum, quod viragine
Lotharinga duce Franci cum Anglis gessere.
Quippe quod non caduci alicuius hominis in-
genio atque industria, sicuti cętera quę à virtu-
te, vel ignauia ducum & militum, fortunam for-
tiuntur, sed Dei optimi maximi nutu atque con-
silio & gestum & administratum esse videatur.
Idque cum coniectura assequi possumus, quod
vix videtur humani consilij tantarum rerum gu-
bernatio esse potuisse, tum verò ita præsens illis
temporibus Francorum rebus prorsus deploratis

A iiij

opem & auxilium tulit, vt eum penè oculis Franci videre potuerint. Verùm priusquam huiusmodi rei initium expediam pauca suprà repetam quo ad cognoscendum omnia illustria magis, magisque in aperto sint. Carolus Rex Francorum eius nominis sextus terror antea gentium, ingrauescente iam ætate, tædio rerû aduersarum, mēte paululum immutata, labefactatîsque aliqua ex parte sensibus, suis contemptui esse cœpit. Franci itaque principes deficiente quotidie regis maiestate, in spem imperij adducti, dum imperare singuli cupiunt, imperium penè omnes perdidērunt. Siquidem Henricus rex Angliæ, velut ex specula quadam Franciæ regno insidiatus, dum illorum contentiones alit, auxilium modò his, modò illis ferendo, victos pariter victorésque subire paulatim Anglorum seruitutem cogebat. Interfecto demum ad Monterigolum in colloquio cum Carolo Delphino Ioanne Burgundionum duce (qui semper nouorum consiliorum præcipuus author fuerat) finitæ contentiones inter Francos principes videbantur, cùm repente Philippus filius ira & metu anxius, moliri, parare, atque ea modò in animo habere, quibus per dolum Carolum Delphinum in vltionem cædis paternæ aut interficeret, aut ex patrio regno expelleret. Quæ vbi tardiùs procedunt, neque lenitur animus ferox, statuit quouis modo inceptum perficere. Inita itaque cum Anglo infestissimo Francorum hoste societate, regem Carolum,

lum, reginam, Catharinam virginem, urbem regiam, Carnutes, Tricastes, Rhemos, multasque alias Franciæ vrbes paulò antè fraude patris captas in pignus societatis ei tradidit. Tanto odio Caroli ardebat, vt oblitus cladium suarum perire quàm non perdere ipsum præoptaret, expertamque Anglorum crudelitatem pati, quàm parcere hostibus suis mallet. Inde quasi omnia quæ cogitasset animo, ei licerent, Carolum Lutetiæ voce præconis citandum curat, dièque dicta, cum iudicium arbitrio victorum exerceretur, regno eum non iudicis more, sed fraude ac scelere spoliauit. Et ne quod vel ius vel fas præmitteretur, in Tricastibus, Catharina (nihil detrectante patre, qui nec sui, nec regni, nec mentis compos erat) Anglo nubere cogitur, ea interposita pactione, vt Anglus gener, si socero regi superstes foret, liberius ex Catharina procreati, in regnum Franciæ succederent. Interea Anglus in procuratione regni esset. Iis ita gestis rebus Anglus magno exercitu comparato, bellum gerere: apertè totius Franciæ imperiũ petere, vrbes munitas adire: alias vi, alias metu, aut præmia ostentando à Carolo auertere: plurimas autoritate nominis sui (nam quò se Fortuna, etiam fauor hominũ inclinat) ad defectionem cõpellere. Interiecto deinde tempore, mortuo Carolo sexto, cum hinc captiuitas matris (quæ clausa in tenebris cum mœrore & luctu morte grauiorem vitã exigebat) inde hostium multitudo, hinc in-

fidiarum metus, inde inopia cōtinui belli, & ex-
 hausti regni Caroli septimi animum vrgerent,
 bellaque veluti conſpiratione quadam ad oppu-
 gnandam Franciam multarum gentium ex di-
 uerſis locis vno tempore confluerent, quoniam
 omnibus par eſſe non poterat, eò redactus eſt, vt
 amiſſa maxima regni parte, per ludibrium Bitu-
 rigum rex diceretur. Fœdum proſus miſeran-
 dūmque ſpectaculum: Franciam viribus & di-
 gnitate orbis terrarum principem, regum certè
 gentiūmque ſemper victricem, (ſuperiore gloria
 rei militaris extincta) prædæ ac ludibrio exteris
 nationibus eſſe. Hoc rerum ſtatu Sarisberienſis
 comes Anglus, cū genere tum bellica laude il-
 luſtris, dignum fama ſua ratus, ſi nobiliſſimam
 Fræcię ac munitiſſimam Aureliorum urbem, in-
 tentatam ſuperioribus ducibus expugnaret, ma-
 ximè quod hæc vna certiffimam Anglorum vi-
 ctoriam diſtineret, qua expugnata, locus confi-
 ſtendi Francis in Francia non foret, eò ingentem
 exercitum adduxit, anno impertitæ nobis à Deo
 optimo maximo ſalutis, milleſimo quadringen-
 teſimo viceſimo octauo, quarto idus Octobris:
 atque ab ea regione qua Siligonia aditur ad
 aquæ portum (vulgò porticulum appellant) ca-
 ſtra poſuit. Cognito Anglorum aduentu, Aure-
 lij, milites euocare: frumētum ex finitimis regio-
 nibus atque omnibus pagis in urbem cōuchere:
 armorum officinas in vrbe inſtituere: magnam
 tormentorum vim importari mandare: fossas
 purga-

purgare: propugnacula, muros & portas reficere: vigilias in vrbe, stationes ante portas, præsidia in muris disponere: nihil quod ad obsidionem sustinendam opus esset, reliqui facere. Sarisberienfis vbi oppidanos propugnationi intentos, simulque oppidum & operibus & loco munitum videt, vallo fossaque eam vrbis partem circunuenit. Aurelij primò missilibus summouere hostem, nec quicquam tutum munientibus pati: deinde iam non pro mœnibus modò, atque turribus tela micare, sed ad erumpendum etiam in stationes operaque hostium animus erat. Quibus tumultuariis certaminibus, haud fermè plures Aurelij cadebant quàm Angli. Munitionibus tandem perfectis, Sarisberienfis nullam moram agendis rebus facit: ac primùm locis ex copia maximè idoneis, impositis tormentis, murum atque ædificia vrbis quater instituit. Erat tanta pilarum vis, vt non solùm muri, sed cum supra mœnia ferebantur, etiã ædificiorum tecta corruerent, ac quasi tēpestate quadã cuncta prosternerentur. Eodē impetu frumētariis molis, quę in medio fluminis alueo inter ciuitatem & turrim nouam constitutæ vrbi annonam sufficiebant euersis, ac gurgite depressis, Aurelij necessaria re coacti machinamenta pluribus in vrbis locis excitarunt, quæ cùm hominum equorūque opera versarentur, abundè molita obsessis cibaria præstabant. In vltiore Ligeris ripa, Aurelij propugnaculum firmissimi munimēti, quod ar-

cem quæ ponte vrbi iungitur (vulgò turriculas
 appellant) tueretur obiecerant: Illud si tenerent
 Angli, pabulatione libera ac eruptione prohibi-
 turi Aurelios videbantur. Igitur Sarisberiensis
 pro tempore atq; loco paratis rebus eum locum
 cum exercitu circumuenit: præfectis imperat vbi
 quisque curaret. Erant præsidio impositi Villa-
 rius Montifargiui præfectus: Matthias Arrago-
 nius: Guitrius: Corrasius Vasco: Santrailla cum
 Potone fratre: Petrus Chapella Belsius, multiq;
 alij, quorum vetustate memoria abiit: horum o-
 mnium intenti animi pugnam expectabant. De-
 inde signo dato vndiq; simul clamor ingens ex-
 oritur, prælium inicitur, pugnatúrque vno tem-
 pore omnibus locis. Angli pro ingenio quisque
 pars eminus tormentis aut telis pugnare: alij suc-
 cedere, ac modò murum suffodere, modo sca-
 lis aggredi: contra ea Aurelij in proximos saxa
 voluere: sudes, pila, præterea picem sulphure &
 tæda mistam ardenti mittere. Sed ne illos qui-
 dem qui procul remanserant timor animi satis
 muniuerat: nam plerosque iacula tormentis aut
 manu emissa vulnerabant: parique periculo, sed
 fama impari boni atque ignaui erant. Ipsæ mu-
 lieres Aureliæ lapides, ignem, alia præterea te-
 la præsidariis subministrare. Clamor permi-
 stus hortatione, lætitia, gemitu: Item strepitus
 armorum ad cœlum ferri, tela vtrinque volare,
 defatigatis Anglis integri inuicem succedere: nec
 iam arma nostris, nec vires suppetunt. Iis rebus
 cognitis, Gancurtius vrbis præfectus singularis
 animi

animi

animi & prudentiæ vir, nouas cohortes ex vrbe subsidio adducit. Angli primò resistere: deinde vbi vnæ atque alteræ scalæ comminutæ, qui supersteterant afflicti sunt, cæteri quoquomodo potuere, pauci integri, magna pars confecti vulneribus abeunt. Denique vtrinque prælium (cùm pugnatum esset amplius quatuor horas) nox diremit. Pugna atrocior quàm pro paucitate propugnantium fuit. Nam supra ducentos quadraginta Anglos cecidisse præter sauciatos comperit. Francorum perpauci alioqui obscuri nominis milites desiderati. Obsidio deinde per paucos dies magis quàm oppugnatio fuit, propter vulnera militum & sepulturam occisorum: per quod tempus vt quies certaminum erat, ita ab apparatu operum ac munitionum nihil cessatum est. Itaque acrius de integro obortum est bellum, pluribusque partibus cuniculi cœpti agi, admouerique tormenta: telis tormentisque summotis Aurelijs, non datur libera muri defendendi facultas: quassatæ iam multæ partes propugnaculi erant, cõpluribusque lapidibus ex arce turricularum subductis, repentina ruina pars eius concidit, pars reliqua procumbebat: hinc spes, hinc desperatio animos irritat, Anglo cepisse iam se propugnaculum si paulùm adnitatur, credente, Aurelijs pro nudato vndique propugnaculo corpora opponentibus: nec vllò pedem referente, ne relicto à se loco hostem immitteret. Itaque quò acrius & confertim magis vtrinque

pugnabatur, eo plures vulnerabantur: nullo inter arma corporaq; vano intercedente telo. Cùm diu anceps fuisset certamen, & Aurelijs, quia præter spem resisterent creuissent animi, Angli quia nõ vicissent, pro victis essent, obidque languentibus ipsis ac animo remissis, cùm expertissimus quisq; minimè iam defendendum propugnaculum ac omninò deserendum esse censeret, præsidarij maioribus adactis tormentis, illud cum arce, ne munimenta hostibus & receptacula belli relinquerent, diruerunt: rescissoque ponte se in urbem receperunt. Eo ipso die (qui fuit ad nonum calend. Nouembris) Sarisberiensis ad arcem cum Glacida, & aliquot cohortibus cùm processisset, vt ex alto oppidi situm despectaret, in eum locũ directo à turri diuæ Mariæ tormento, globus ferreus illi alterum oculum ac genam abiipuit. Quo audito Anglis ex dolore metus, & Aurelijs ex gaudio stupor iniicitur. Post paucos dies ille Magduni (quò delatus fuerat) decedit: cum quo vires quoque Anglorum ceciderunt. Nam sicuti telo si primã aciem perfreris, reliquo ferro vim nocendi sustuleris, sic illo velut mucrone teli ablato duce, Anglorum vires hebetatæ sunt: vt non tam illum amisisse, quàm cum illo interiisse Angli viderentur. Nam neque hunc ante ducem vllum memorabile bellum in Francia gesserant, nec postea virtutibus, sed cladibus insignes fuere: vt manifestum sit Anglorũ gloriam in Francia partam, & natam & extinctam cum eo fuisse:

eius

eius cadauer exenteratum, conditumque aromatis, in Angliam auectum sepulchris maiorum illatum est. Fuere non pauci mortales, qui huius mortem in religionem verterent, & diuinam esse iram interpretarentur, quod & neglecto iureiurando, quo duci Aureliorum in Anglia captiuo fidem suam obstrinxerat, vrbes Aureliae ditionis fore incolumes, ipsam tamen urbem Aureliam oppugnasset: & quod sacrilega manu, donaria antiquitus dicata templis, & religiosè vsque in eam diem custodita, non cunctanter auferret, resque preciosas in cœnobijs absconditas, suam esse prædam diceret. Postremò quod expilato fano diuæ Mariæ Cleriacæ, aurea argenteaque donaria, nefando auaritiæ genere in scyphos & pateras conflasset. Hæc erant præter vasa altaribus dicata, statuæ parua, simulachra periculorum, omniumque humanorum membrorum effigies, sicuti ea religiosi mortales voto pro salute suscepto exoluerant. Idque ingenti cum luctu multorum, muliercularumque præsertim crebris eiulatus, quæ pietatis causa conceptis votis imaginem illam diuæ Mariæ inuisere atque venerari consueuerunt. Eo tempore, vt Aurelij quietè habuerant, nec laceßentes nec laceßiti per aliquot dies, ita nõ nocte, nõ die vnquã ab opere cessare: vt ponte rescisso nouas munitiones ad Pulchram crucem perducerent, in quæ superiore platea impositis maioris generis tormentis, multa quotidie hostibus detrimèta inferre: nec perterriti a-

nimi aut demissæ spei significationem dare. Contra hæc Angli festinare: mœnibus ne ingressus egressusve cuiquam pateat, munitiones obiicere: turres ac castella agere: prorsus ab utrisque nihil reliquum fieri. Nō magno deinde post tempore circiter octingenti utriusque armaturæ equites cum magna peditum Italorum copia, iussu Caroli regis (qui tunc Biturigibus agebat) Aureliam cœfluxere: quibus præstantissimi erant duces Ioānes Nothus Aurelius, Sāseuerus equestris Francorum militiæ archistrategus, summusq; vir ordinis, Bulliæus, Iacobus Chabanæus, Chalmontius, Thealdus Valpergneus, Stephanus Vignolleus cognominatus Hira, Brossius, Bouffacus omnes ingenij & animi robore mētisq; magnitudine suspiciendi, summæque rei militaris scientia. Eodémque tempore, Angli arci & munitionibus quas perfecerant, Glacida virū fortem & strenuum, cum quingentis delectis militibus præficiunt, & in duas sese acies pandunt, diuersoque itinere alij Magdunum, alij verò Gergeum se contulerunt. Quo etiam die excurrento populadōque per vallem Ligeris amnis, domos vacuas hominibus incēdunt: & quoniam ferro non poterant in homines, in ædificia igne grafantur. Paulisper Aureliorum animos recreauit repentina Anglorum profectio, tametsi vrbis oppugnatio segnior non esset, Glacida ita impigrè rem gerente, vt maiorē exercitus partem abesse nec ciuis nec hostes sentirent. Interim Aurelij
certiores

certiores facti, Anglorum ingenteis copias ad urbem oppugnandam cogi, quod omni ab oppidi latere, omnesque ad portas erant suburbia in agrum porrecta longo pleraque tractu, longisque viis, quorum partem Aurelij ciues animi causa magno sumptu edificauerant, consilio ciuitatis conuocato docuerunt praefecti, salutis causa rei familiaris comoda negligenda. Itaque suburbia quae non munitione & loci natura a periculo essent tuta, ne ijs Angli tanquam propugnaculis ad oppugnandam urbem vterentur (maxime quod cognorant Augustinensium templum quia non plane dirutum fuisset magno vsui Anglis fuisse, firmissime munitionis & castelli instar prebuisse) incendi oportere. Haec si graua aut acerba videantur, multo illa grauius aestimari debere, capta vrbe liberos, coniuges, Anglorum subire seruitutem, atque interfici, quae sint necesse accidere victis. Omnium consensu hac sententia probata, vnodie domus ingenio ac sumptu extructae, quibus nulla in Francia priuata aedificia elegantius concinniusque edificata illa aetate conspiciantur, vna cum delubris sacris Agniani, Michaelis, Victorini, Dominicanorum, Franciscanorum, Carmelitarum, Mathurini incenduntur: omnibus in partibus incedia conspiciebantur, quae etsi magno cum dolore omnes ferebant, tamen hoc sibi solatij proponebant, quod seruata vrbe celeriter omnia recuperaturos confidebant. Atque haud ita multo post celeriter magna multi-

tudine peditatus equitatusque coacta, Talbotus & Descallæus noui Aurelij hostes accesserunt cum magna vi balistarum, armorum, telorum, ac tormentorum omnis generis: quorum pilæ silicæ octoginta & amplius pōdo sæpius emissæ, & muri pariter & interna vrbis ædificia diruebāt. Nec verò Anglis minor metus minusque inerat periculum, cum pilæ ferreæ ab munitionibus, quas erectas ad Pulchram crucem diximus, per fenestras adactæ, interiora arcis ædificia diruerēt, multosque disiectu lapidum fractorumque parietum ruina passim opprimerent. Neque vllus periculo vacuus locus tota arce custodibus interdium, vel noctu relinquebatur. Nam Aurelij cōstitutis semel certo in libramento maioribus tormentis, atque his ad libellam directis, etiam per tenebras in ea quæ antè destinassent loca, pilas certissima ratione coniiciebant. Sed in dirigendis tormētis sibi primas partes opinione hominum vendicabat quidam Lotharingus natione (vulgò magistrum Ioānem vocabant) cuius plurima opera in ea obsidione fuit. Hic enim adeò peritè glandes dirigebat, vt singulis propè horis ex colūna Pulchræ crucis destinatis ac certis colubrinę ictibus, multos veluti per iocum ac voluptatem interficeret. His rebus cōmoti Angli, magno cratium, scalarum, harpagonū numero effecto, media nocte silentio ex arce egressi, ad eas munitiones accedunt. Subito clamore sublato crates proijcere, fundis, sagittis, tormentis, lapidibus nostros de vallo deturbare, reliquaque quæ ad oppugnationem

nem

nem pertinent administrare: nostri vt suus cuique erat locus attributus, ad munitiones accedere: fundis libralibus, sudibúsque quas in opere disposuerát, ac glandibus Anglos perterrere: prospectu tenebris adépto, multa vtrunque vulnera accipiuntur, complura tormentis tela conijciuntur: multis vndique vulnerib⁹ acceptis nulla munitione perrupta cum iam lux appareret, veriti Angli ne ex vrbe eruptione circunuenirentur, se ad suos receperunt. Sub id quoque tempus tormentum quod ab insigni tormentorum magistro Gulielmo Duissæo confici iusserant Aurelij (huic canis nomen indiderunt) ad portulã queruli collocarunt: eíque adiunxerunt tormenta duo inusitatæ magnitudinis rudi veterum seculo fabrefacta, quorum alterum ab oppido Franciæ Monsarginus: alterum ab terribili ictus violentia Rissardus vocabatur, quibus ingêtes saxi globi in propugnacula Anglorum cum maximo omnium terrore atque periculo emittebantur. Intercessere pauci dies veluti tacitis inducijs vtrunque quiete sumpta, per quos ingens vis Anglorũ ducibus Láceloto Lissæo, Talboto, Descallæo ad urbem oppugnãdam venit, atque ad fanum Laurentij consedit. Illud fanum Aurelij ad famam venturi hostis, multásque alias ædes diuorum sacras, & per ampla cœnobia Magdalenæ, F. nurtij, Lupi, quibus hætenus pepercerant, solo æquarunt: ne illa diuino cultui excitata, deterrimo generi militum diuersoria præberét: & quæ pla-

candi numinis adyta fuerant, fundēdi sanguinis
 humani officinæ fierent: quòque die castra po-
 fuerunt Aurelij, Notho Aurelio, Sanseuero, Ia-
 cobo Chabanço ac Hira ducibus, graui eruptione
 conflixerunt: sed paucis vtrunque desideratis in
 urbem compulsi sunt. Biduo pòst ab insigni ge-
 nerosoque certamine, quatuor equitum inexpect-
 atæ celebritatis spectaculum est editum: cum
 duo corporis & animi vigore florētissimi Vasco-
 nes qui Hyræ signa sequebātur, Gasquetus & Ve-
 dillus, totidem ex hostibus prouocassent. Præfe-
 rebatur certamini titulus, si qui ex Anglis eque-
 stri gloria illustres essent, qui pro patria decurrere
 vellent, hos contra in stadio parem ad numerum
 staturos Francos, & suę atque alienæ virtutis sine
 fraude periculū esse facturos. Prodiere duo An-
 gli: locus iuxta castra sub publica fide funibus cir-
 cumseptus & præsidio vallatus certantibus con-
 cessus, cū pari numero ex Francis & Anglis
 delectæ cohortes, pugnantes simul, & spectan-
 tes ab omni iniuria defenderent. Concursum
 est infestis hastis magno ardore, summis vtrin-
 que viribus: sed summa laus tandem Francis cessit.
 Nam cū Gasquetus superior euasisset, Anglo
 ephippio excusso, Vedillúsque & aduersarius mu-
 tuo ictu penetratis vsque ad interulam tunicam
 solidissimis thoracibus, cū vi tum cōstantia pa-
 res extitissent, dirempta est pugna, ne tantæ vir-
 tutis homines, qui non hostili rabie, sed ingenuo
 quodam corporis atque animi vigore concurre-
 rant

rant

rant, postquam primum & maximum vitæ peri-
 culum euasissent, non gloriæ, sed fati casibus se
 obiectare viderentur. Prima insequentis anni
 (qui fuit vigesimus nonus supra millesimum &
 quadringentesimum) pugna admodum cruenta,
 magnis vtrique clamoribus inter vicum Flam-
 berti & portam Vulpinam commissa est. Ibi cum
 nostri milites impetum hostium egregiè sustine-
 rent, atque aliquot horis fortissimè pugnassent,
 & paucis vulneribus acceptis complures ex illis
 occidissent, Angli omnem castris equitatum suis
 auxilio mittunt. Aurelij terga vertunt, fugienti-
 bus equites instant: fit magna cædes, multi capiū-
 tur, plures vulnerantur: inter quos etiam vir for-
 tis Abbas Cerquēceus ætatis ac ingenij vigore ad
tractāda arma, q̄ ad obeunda sacra paratior, gra-
 uiter vulneratus est. Erat ab ea regione portæ
 Vulpinæ proxima turris terrea muro coniuncta,
 quam magna celeritate & diligentia Aurelij ex-
 citari mandauerant, vt esset toti ei lateri contra
 hostium exercitum munitio ad eorum impetus
 repellendos (is locus ad hunc vsque diem propu-
 gnaculi nomē retinuit ad paruam Lanienā: nec
 longè ab eo loco portæ Vulpinæ veteris vestigia
 conspiciuntur) eum locum nonnunquam inter-
 diu, sæpius noctu oppugnare conati Angli, ope-
 ris munitione, & militum concursu, & telis re-
 pulsi fuerant. Quod ægrè passi Anglorum duces,
 cohortes ex suis magnis propositis præmijs incē-
 dunt, vt aggredi caperéque munitionem vel-

lent, qui re magno animo suscepta, intempesta nocte eò se audacissimè contulerunt: & maximo clamore quasi parta iam atq; explorata victoria scalis vallum ascendere ceperunt: Aurelij celeriter ad arma concurrunt: vallum conscendunt: atrox prælium cum multorum vtrinque cede initū: Angli intra munitiones ex omnibus partibus tela conicere: alij vallum manu scindere: alij fossas complere. At tanta Aureliorum virtus atque ea præsentia animi fuit, vt cūm vndique maxima telorum multitudine premerentur, non modò demigrandi causa de vallo decederet nemo, sed penè ne respiceret quidem quisquam: ac tum omnes acerrimè fortissimèque pugnaret. Hic dies Aurelijs longè grauiissimus fuit, sed tamen hunc habuit euentū, vt maximus numerus hostium ex omni parte lapidibus ac telis coniectis vulneraretur atque interficeretur, vt se sub ipso vallo cōstipauerant, recessumque primis vltimi non dabant. Ita cūm magno detrimento repulsis Anglis, duces vtriusque exercitus hostiū, cohortes aliquot ex omni numero deligunt quæ maximam virtutis opinionem habebant: quid quoquo pacto agi placeat, occultè inter se constituunt, adeundi tempus definiūt: horam tertiam matutinam, ijs copijs Talbotum & Lancelotum Lisleum præficiunt. Hic ex castris Laurentianis hora constituta egressus, ad eam munitionem quam suprà demonstrauius contendit, eodémque tempore reliquæ copix duce Talboto sese
 pro

pro munitionibus Pulchræ crucis ostendere cœperunt. Pugnatur vno tēpore duobus locis vtrique ingenti clamore sublato, atque omnia tentantur: quę minimè visa pars firmā esse, huc concurritur. Aureliorum manus tantis copijs distinetur: nec facilè pluribus locis occurrit. Nothus Aurelius novas cohortes laborātibus mittit, ipse adit reliquos: cohortatur ne labori succumbant, omnium superiorum dimicationum fructum in ea hora docet cōsistere: ad extremum Angli iniquitate loci & telorum ac lapidum maximè procella retardati atque deiecti, re infecta rediēre. Diebus insequentibus non semel idem propugnaculum aggressi hostes, eundem semper euentum habuerunt. Nulla pars nocturni temporis ad laborem intermittebatur, quæcunque ad proximi diei propugnationē opus essent, noctu cōparabantur. Interiectis deinde aliquot diebus, Lodoicus Culanus Fráciæ Thalassiararchus, vir domi nobilis, & multis militiæ gestis clarus, Aurelijs subsidio venit, adduxitque grauis & leuis armaturæ delectos equites & spectatæ fidei ferè ducentos, qui ad Turriculas cum suis prouectus, adortusque hostes subita incursione, multis cæsis, Ligerim ad portum diui Lupi trāsgressus, Aureliam negotio fortiter confecto venit, maximāque virtutis opinionem apud omnes vindicauit, qui tantum facinus singulari fœlicitate peregisset. Eo prælio ipse sublatus, quòd ducentis equitibus maximam hostium multitudinem propu-

lisset, postero die (qui fuit Epiphaniæ sacer) eruptione facta cum Sanseuero & Thealdo Valperguæo, cum hostibus qui erant in statione pro castris collocati, acriter pugnavit. Sed cum illi stationes dispositas haberent, atque alios alij deinceps exciperent, integræque & recentes defatigatis succederent, Culanus receptui cecinit, atque ita diremptum est prælium. Omnia experti Angli, quod res nulla succederet, duo propugnacula ex utraque ripa Ligeris, continenti totius exercitus labore erexerunt, vnum ad diui Laurentij, alterum è regione ad diui Prinçei fanum, fossaq; vallo, & aggere præalto munierunt: eo consilio uti frumêto commeatûque qui ex Siligonia supportabatur, Aurelios intercluderêt. Eo enim loco, Ligeris vado transiri poterat, ut utrûque mutuis auxilijs subitò traducêdis alteri præsidio foret, atque præsidium utriusque quod satis est visum imponunt. Quo etiam tempore Biturigibus magna vis sulphurei pulueris, minorum tormentorum, balistarum, armorum, telorûmque omnium ac commeatumum submittente Carolo rege Aureliã aduecta est: Turriculæq; maioris tormêti violêtia, pinnarum corona, ingenti murorum ruina edita, interfectisq; aliquot Anglis ita enudatæ sunt, ut nemo iam editis in locis conspiceretur. Interiecto deinde tempore Nothus Aurelius, Sanseuerus & Chabançus, audaci cõsilio, intempesta nocte, de improviso castra Laurentiana circûueniunt. Quod magnæ sibi gloriæ futurum

turum apud ciues, atque adeò ipsum regem Carolum rebantur, si nõ defensores modò mœnia, sed hostium castra adoriri ausuros se ostenderent. Angli perculsi tumultu insolito, arma capere: alij sese abdere: pars territos confirmare: trepidare omnibus locis: vis magna hostium, cœlum nocte, atque nubibus obscuratum, periculũ anceps. Tandem cõiuncto ad tumultum vniuerso exercitu, ac primò sagittarijs funditoribúsq; circuniectis, postea leuis armaturæ magna multitudine missa, Aurelij cùm premerentur, veritus Nothus Aurelius, ne non reducti, sed reiecti viderẽtur, maiúsque detrimentum caperetur, suos cohortatus, in hostes impetum fieri iussit: milites incitati, cursu præcipites Anglos egerunt, nostri verò qui satis habebant sine detrimento discedere, compluribus interfectis quietissimè se receperunt. Non parua tanto ausu collecta apud ciues gratia, cùm non ad inanem victoriæ spem, si pari successu primis initijs media respondissent, operam longè promptissimã ea nocte nauasse dicerentur. Sed nox atque præda castrorum, quominus victoria potirẽtur, remota sũt. Nec multò post venere in castra milites mille ducenti, Ioanne Fascoto duce, qui quòd cõmeatũ affatim, & pulueris sulphurei pilarumque & tormentorũ apparatus adduxissent, summa omnium Anglorum gratulatione excepti sunt. Postero die qui fuit decimus septimus Ianuarij, accidit, quod portenti loco miraculoque Aurelijs fuit, vt pi-

“

la maioris tormenti è munitionibus Anglorum emissa ad Parrhisinam portam (vulgò Bauieriam appellant) in cœtum centum & ampliùs hominum caderet, sic vt vni tantùm militi Franco calceus illæso pede abriperetur. Eodem quoque die sex Franci totidem ex hostibus ad certamen prouocarant, nulla quidem priuata similitate: sed vt si essent aliqui in castris Anglicæ indolis contrà progredierentur, & paribus armis pro gloria decertarent: cùmque iam indictis inducijs vt omnes spectaculo interessent, locus (cui colūbario Turpini nomen erat) sub publica fide designatus & paratus esset (is locus hoc tēpore, vrbe nimirū maximè adaucta, columbarij vicus appellatur) Angli, quanquam auidè expectantibus Francis atque prouocantibus, ausi prodire non sunt. Gasteliernis sub hæc ciuis nobilis ac strenuus dum in hosteis balistam dirigeret, tormento è Turriculis emisso interfectus est. Eodem tempore cùm mercatores quidam magnam pecoris, cōmeatus, rerumq; venalium copiam priuato consilio Aureliam conueherent, in itinere quorūdam è Chandillonio vico proditione ab Anglis intercepti, exuti præda ac fugati sunt. Quo tumultu ad urbem perlato, Aurelij ad recuperandam prædam quam Angli ad diuum Lupum traiciebant, vindicandâque iniurias vehementer excitati erumpunt, & ad molas frumentarias diui Agniani Ligerim traiciunt. Erat ab ea parte haud longè à pago
diui

diui Ioannis (cui ab albore nomen est) locus syluestris crebris arboribus enatis & rubis sentibusque interiectis, quò non modò non intrari, sed ne perspicì quidè introrsus posset. intra eum locum Angli magnam manum collocarant : in aperto loco secundum flumen pauca stationes equitum videbantur : equites Franci cum funditoribus sagittariisque flumen transgressi cum hostium equitatu praelium commiserunt. Cùm se illi identidem in fruticetum ad suos reciperent, ac rursus è fruticeto in nostros impetum facerent, neque nostri longiùs quàm quem ad finem porrecta ac loca aperta pertinebant, cedentes insequi auderent, subitò omnibus copijs prouolant, impetumque in nostros fecerunt. Aurelij vbi prater spem quos fugere credebant infestis signis ad se ire viderunt, impetum modò ferre non potuerunt : ac primo concursu in fugam coniecti flumen repetunt : ibi perpauci aut viribus confisi tranare contendunt, aut linitibus inuentis salutem sibi pepererunt, reliquos transire conantes consequuti gladiis partim ceperunt, partim interfecerunt. Nec multis inde diebus Angli ingenti repentinòq; impetu & magnis clamoribus propugnaculum Vulpinæ portæ adoriuntur. Milites Aureliúsque simul populus ad tumultum excitati, impigrè arma capiunt : & nullo neque certo ordine, neque imperio, vel retinente Sanseuero alijsque tribunis, urbem egressi hostem inuadunt : Angli alij postremos cædere, pars à si-

nistra ac dextra tentare, infensi adesse, instare atque omnibus locis Aurelios cōturbare: facies totius negotij varia, incerta, fœda atque miserabilis. Dispersi à suis pars cedere, alij insequi, neque signa, neque ordines obseruare: vbi quemque periculū ceperat, ibi resistere ac propulsare: arma, tela, equi, viri, hostes atque ciues permisti, nihil consilio neque imperio agi, fors omnia regere. Itaque multum diei processerat, cū etiam tum euentus in incerto erat. Denique omnibus modis labore & æstu languidis Aurelijs, Sanseuerus vbi videt Anglos instare minùs, paulatim milites in vnum conducit, ordines restituit, simul & cohortes quæ in stationibus erant, in eam partem proficisci iubet, orare, & hortari milites ne deficerent animo. Nec Lancelotus Lisleus qui Anglorum copijs præfectus erat, quidem interea quietus erat, circuire, hortari, renouare prælium, & ipse cum delectis tentare omnia, subuenire suis, hostibus dubijs instare: denique amisso loco Angli fusi fugatique, permulti interiire, plerisque velocitas tutata est: eo die milites Aurelij sunt multi desiderati. Sanseuerus concione aduocata temeritatem cupiditatemque militum reprehendit, quod sibi iudicauissent quò procedendum aut quid agendum videretur, neque à tribunis militum retineri potuissent: quantopere eorum animi magnitudinem admiraretur, tantopere licentiam arrogantiamque reprehendere: quòd plùs se quàm duces de exitu rerum sentire existimarent

marent

marent: nec minùs se in milite modestiam & cō-
 rinentiam, quàm virtutem atque animi magni-
 tudinem desiderare. Hac habita concione ad ex-
 tremum oratione confirmavit militum animos,
 ne ob hanc causam animo permouerentur: neu
 quod confusio attulisset id virtuti hostium tri-
 buerent. Tentauerunt hoc idem Angli paucis
 pòst diebus, maioréque cum fiducia multò ma-
 ioribus copijs coactis, ad idem propugnaculum
 eruptione pugnauerunt. Sed Aurelij proximæ
 pugnæ casu admoniti, omnia summa diligentia
 ad defensionem parauerant. Itaque pluribus ex
 illis crebra tormentorum emissione fœdè mise-
 réque interfectis, reliquos in castra repulerunt.
 Cecidit eo prælio Anglus quidam magni nomi-
 nis (verùm nomen authores non adiiciunt) quem
 semianimem nonnulli equitum in pedes desiliē-
 tes, sublatũ in castra multo cum luctu retulerunt.
 Redierant à rege per eos dies Villarius, & San-
 traila cū Potone fratre, quos legatos ad eum Au-
 relij miserant, orantes vt auxilia mitteret: quan-
 do in ea fortunæ iniquitate neque opem aliunde
 implorare, neque præsentia subsidia afflictis re-
 bus expectare possent: in cuius rei celeritate to-
 tius Frãciæ salutem ac dignitatem esse positam.
 Rex tot tãtisque obsessus rebus cui rei primò oc-
 curreret ambigebat: ijs tamen propediem auxilia
 se missurum pollicitus est: non quia facere posset
 quæ promittebat, sed vt spe impletos in societatis
 iure retineret. Angli interim vt incommoda far-

cirent, cū viderent Frācicam aciem portæ Par-
 rhisinæ propugnaculo eductam, eo loco impru-
 denter collocatam, vbi aduersi solis radij oculos
 magnopere perstringebant, copias castris edu-
 cunt, ex templōque impetu facto celeriter Aure-
 lios pertubauerunt, atque in fugam cōiecerunt,
 neque prius sequendi finem fecerunt, quā mu-
 ro oppidi, portisque appropinquarent. Sed præ-
 sidiarij à propugnaculo tormenta emittentes, &
 sagittas saxaque maximè in subiectos iaculantes,
 eos viginti interfectis, ac captis compluribus a-
 uerterunt, vno suorum tantum amisso quē tor-
 menti pila è vallo missa traiecerat. Atque inter
 hæc magno luctu occupata sunt Anglorum ca-
 stra, quòd inclytę virtutis ducem hostilis tormēti
 ictu amississent. Nam Hyra & Lācelotus Lisleus
 tribunus militum Anglorum, fide data atque ac-
 cepta ad colloquium cū venissent, ac dirempto
 colloquio vterque ad suos sese reciperet, ex vrbe
 emissa pila, Lanceloto caput abscidit. Eo interfe-
 cto Aurelijs mirum in modum creuere animi, ve-
 luti cum eo duce Anglorum quoque vires con-
 cidissent. Ille enim erat vnus ex omnibus maxi-
 mē timendus, erat ei cōsiliū ad facinus aprum:
 cōsilio autē manus nō deerat: nihil erat quod nō
 ipse obiret, occurreret, vigilaret, laboraret. Hunc
 hominem tam acrē, tam paratum, tam audacem,
 tam callidum, tam vigilantē, tam diligētem nisi
 Dei voluntate sustulissent Aurelij, non facilè po-
 stea hanc tantam molem mali à ceruicibus suis
 de-

depulissent. Nec multò post Sanseuerus, Iacobus Chabanus, Hyra, Courasius cum iam nihil magnoperè sibi ab Anglis pertimescendum putarèt, copias ex vrbe educunt, atque ad castra hostium progressi, aciem idoneo loco constituunt, vt Anglos insultando, prouocandòque ad certamen elicerent. Sed illi dispositis vndique tormentis copias ita eduxerunt, vt à munitio ne minimè discederent. Denique tantùm facto equestri prèlio, in castra sese receperunt: Aurelij duces satis ad Anglicam ostentationem minuendam militumque animos cõfirmandos factum existimãtes, in urbẽ copias reducunt, ne quidem insequutis hostibus. Per idem fermè tempus Sanseuerus, Chabanus, Hyra, Poto, Chailliaus cum ducentis equitibus urbem egressi, alam vnam equitum Anglorũ, duce Descallæo, longiùs è castris ad Magdalenæ progressam adorti, cæsis compluribus ac captis quatuordecim magna ex parte deleuerunt: quod tamen incommodum Angli paucis post diebus aliqua ex parte sarcierunt. Nam cum Iacobus Chabanus, Renaldus Frataineus, & Burgius Barra cum aliquot equitibus magno silentio urbem egressi, Blesas ad Claromontanum comitem proficiscerentur, ab Anglis conspecti in eos fit impetus. Cõseritur ingenti tumultu prælium, & circunuenti ab omni parte fortiter depugnãt, ita vt tantæ multitudinis impetus egregiè, à paucis sustineretur. Sed dum Angli à fronte à tergo laterèque omni acriùs ac insolentiùs lacesunt,

Burgius Barra cū aliquot equitibus capitur. Chabanus & Frataineus sese ab circūfuis Anglis eripiunt ac seruātur. Sub hęc Thealdus Valperguus, & Ioannes Lescotus non multò antè ad Carolum regem profecti legati, Aureliam redierunt: renuntiaruntque ab eo magno studio comparari auxilia, eaque primo quòque tempore adfutura. Atque eodem tēpore vtriusque armaturæ equites mille urbem ingrediuntur: quibus cultu virtutēque nihil ornatius esse poterat. Inter quos eminebāt Gulielmus Stuardus Scotus, Gaucurtius & Verducanus, nec multò pòst Dalebretus cum ducentis equitibus, Gilbertus Faiæus Borbonius equestris Francorum militiæ archistrategus. cum trecentis equitibus venerūt quibus accesserunt alæ sclopetarij equitatus aliquot.

Interim cū certis rumoribus ac nuntijs esset allatum Lutetia noua Anglis aduentare auxilia, Nothus Aurelius cum equitibus ducentis, Blesas ad comitem Claromontanum mittitur, vt communicato cum illo consilio, quibus in locis quamque ad diem Francorū copiæ Anglis essent opponendæ constituerent. Itaque postridie eius diei Claromōtanus cum quatuor hominum milibus ad Roboretum diui Dionysij (qui vicus abest ab Ienuilla quatuor passuum milibus, quemque vulgò Rouuereum appellant) quā Anglis erat iter faciendum confedit, non omnino pleno exercitu, quòd non omnes qui expectabantur erant-

rant-

rantque in itinere equites peditésque conuenerant. Alia ex parte Nothus Aurelius, Gulielmus Alebretus, Gulielmus Stuardus, Sáseuerus, Grauillus, Santrailla, Hira, Poto, Verduranus cum militibus mille quingentis Aurelia profecti, alio oportuno loco, haud longè ab alijs, suos continent. Qui cùm hostes patentibus in campis dissoluto agmine properare audissent, priusquã munirentur, profligari posse iudicabant. Verũ quia frequentibus nuntijs à Claromontano erat eis præceptum ne prælium cõmitterent, nisi ipsius copiæ propè visæ esset, vt vndique vno tempore in hostes impetus fieret, prælio abstinere cogebantur. Hostes verò cùm omnia ferè superiora loca multitudine armatorum completa conspicerent, neque subsidio veniri interclusis itineribus posset: propè iam desperata salute nonnullæ huiusmodi à quibusdam sententiæ dicebantur, vt impedimentis relictis, eruptione facta, iisdem itineribus quibus eò peruenissent, ad salutem contenderent: maiori tamen parti placuit, hoc reseruato ad extremum consilio, interim rei euentum experiri. Breui itaque spatio interiecto, pro vallo carris obiectis cùm vndique munirentur, locis patentioribus cuneatim constiterunt, hoc animo vt si qua ex parte obuiam contraueniretur, acie instructa depugnarent. Iam funditores Frãci pilis missis Anglos laceßere incipiebãt, cùm Ioannes Stuardus vir scotus è Stuarda regia familia, Scotorum equitum magister, qui eò cum equiti-

C

Carol Stuard,
Rex magnæ
Britanniæ
obijt 1625.

bus quater cētū venerat, vt erat pugnaci ingenio, & ad omnē vel dubiæ pugnæ aleam parato, quin confli-geret vel obrestantibus obsistentibusque alijs, retineri non potuit: priusquam enim hostes longiùs recederent, confestim audendum, fortibusque animis inuadendos iudicabat: vel exigua namque mora emitti è manibus, neque postea vt æqua conditione cōfligeretur occasionem fore. Ipsius exemplo Gulielmus Stuardus frater, Notus Aurelius, Oruallus, Ioānes Meilachus, Mōpipeus, Castellobrunæus, Ioānes Lescotus, Verduranus, Rochachoartus, infelici cōsilio amotis equis, quo militibus exæquato periculo animus amplior esset, in pedes desilierūt, acieque instructa ad castra hostium contendunt: qui omnibus rebus subitò perterriti, cū existimarent omnes Francorū copias aduētare, neq; cōsiliij habēdi, neque arma capiendi spatio dato perturbabātur, vt copiasne aduersus hostē educere, an castra defendere, an fuga salutē petere, nescirēt quid præstaret Sed Fortuna quæ plurimū potest cū in reliquis rebus, tū præcipuè in bello, paruis momētis, magnas rerum commutationes efficit, vt tum accidit. Nam Angli cognita Francorum paucitate, cū longiùs abesse Claromontanum cum robore exercitus uiderent, eruptione facta, infestis signis tanta vi in Francos impetum fecerunt, vt maior pars conuersa non solum loco excederent, sed protinus incitati fuga castra repeterent. Angli animos tollere, & in percussos Francos acrius
in-

in-

incedere. Tum spectaculum horribile in campis patentibus, sequi, fugere, occidi, capi, multi vulneribus acceptis, neque fugere posse, neque quiete pati, niti modò, ac statim concidere. Postremò omnia quà visus erat, constrata telis, armis, cadaveribus, & inter ea humus infecta sanguine. Hira & Poto frater qui haud longè à prælio cum turma equitū constiterant, vbi socios premi & penè circunuetos teneri equites, funditores diuersos, dissipatosque in omnes partes fugere, omnibus ferè cohortium præfectis aut occisis, aut vulneratis, in his Notho Aurelio fortissimo viro, multis grauibúsque vulneribus confecto, vt iam se sustinere non posset, hostes ab vtroque latere instare, & rem esse in angusto vident, in primam aciem cum sua turma procedunt, ceterionibúsque nominatim appellatis, reliquos cohortati milites signa inferre in hostes iubent. Horū aduentu spe illata militibus, ac redintegrato animo, cum pro se quisque in conspectu tatorum virorum etiam in extremis suis rebus operam nauare cuperet, paulum hostium impetus tardatus est: quo facto sese cum Claromontano coniunxerunt. In eo prælio ceciderunt ex Francis quadringenti & amplius homines, atque in his paulò clarioris nominis Alebretus, Oruallus, Gulielmus Stuardus, Verduranus, Chastellobrunçus, Rochachartus, Ioannes Chabotus, & vir fortissimus Ioannes Stuardus amplissimo genere natus. Hic cum fratri intercluso ab hostibus auxilium ferret, illū

ex periculo eripuit. Ipse vulneratus quoad potuit fortissimè restitit, cum circumuentus multis vulneribus acceptis cecidisset, atq; id frater qui iam praelio excesserat procul animaduertisset, citato pede, sese hostibus obtulit, atque interfectus est. Claromontanus qui eo ipso die equestri dignitate donatus fuerat, cum ab alto sociorum caedem fugamque conspiceret, ut instructa acie descendere, atque opem laborantibus ferre vellet (quod contra imperium praelium commisissent) nulla ratione adduci potuit: spectator editæ caedis potius, quàm circumuentis & oppressis adiutor. Quod si cum suis (quorum erat magnus numerus) in hostes impetum audacter fecisset, honestiorem res exitum habuisset. Id praelium vulgò vocatum est halecum: qua ratione nobis non constat, nisi fortè Angli præter alios cōmeatus, magnam quoque halecum copiam ad Quadragesimam (nam pugnatum est pridie idus februarij) cōueherent. His sicut acta erant in vrbe nuntiatis, omnes relictis domibus per urbem discurrere pauidi: alius alium sciscitari: authores nuntij requirere. Non pueros imprudentia, non senes debilitas, nō mulieres sexus imbecillitas domi tenet: adeò ad omnem ætatem tãti mali sensus penetrauerat: Alij fratres, aut filios, aut parentes deflere, cognatos alij, alij amicos chariores cognatis, & cū priuatis casibus querelam publicam miscere. Iam seipfos, iam ipsam patriam perituram: miseriorémq; incolumium quàm amissorum fortunam iudi-

Sic de
plendam
Pring
A. 1541

iudicantes: sibi quisque ante oculos obsidionem,
 famē, & superbos victorésque hostes proponen-
 tes: iam ruinam vr̄bis & incendia, iam omnium
 captiuitatem & miserrimam seruitutem recor-
 dantes, feliciores prorsus aliarum Fráciæ vr̄bium
 ruinas ducentes: quæ incolumibus filijs paren-
 tibúsque, tectorum tantùm ruina taxatæ sint. Sic
 defletæ ac propè perditæ vr̄bi hostes victores su-
 perueniunt, & obsidione grauiori circundant.
 Nothus Aurelius in vr̄bem reuersus, Aurelios
 cōsolatus, cohortatúsque est ne se admodũ animo
 demitterent, néve perturbarentur incommodo:
 non virtute neq; acie vicisse Anglos, sed factum
 temeritate eorum qui prælium non expectatis
 socijs commiserunt, vt hoc incommodum ac-
 ciperetur: id tamen se celeriter maioribus com-
 modis sanaturum: adesse enim cum magno ex-
 exercitu Claromontanum, quo vr̄bs ipsa facilè pos-
 sit defendi: errare si qui in bello omnes secundos
 rerum euentus expectent. Interea æquum esse ab
 ijs communis salutis causa impetrari, vt vr̄bem
 diligentius munire instituerent, quo facilius ho-
 stium repentinus impetus sustinere possent. Fuit
 hæc oratio non ingrata Aurelijs, maximè quòd
 ipse animo non defecerat tanto accepto incom-
 modo, neque se in occultum abdiderat, & con-
 spectum multitudinis fugerat. Itaque vt reliquo-
 rum ducum res aduersæ auctoritatem minuunt:
 sic huius ex contrario dignitas, incommodo ac-
 cepto in dies augebatur. Sed tantis illis Aure-

liorum malis etiam repētinus Claromōtani Comitibus ab vrbe discessus veluti quidam erūnarum cumulus accessit. Nam ille paucos Aureliæ post cladem ad Roboretum diui Dionysij acceptam commoratus dies, cum Hira, Lodoïco Culano Franciæ Thalassiarcho, Renaldo Carnutensi Rhemorum Archiepiscopo Franciæ Cancellario, Ioanne à diuo Michaële Aureliorum episcopo, & pluribus cohortium præfectis, militūque delectorum duobus millibus, vrbe excessit. Quæ res Aureliorum animos, & eam spem præsertim quam de Comitibus erga se voluntate antea conceperant (quanquam ille se primo quoque tempore rediturum iureiurādo polliceretur) magnoperè debilitauit. Complures iam Tribuni militum, & primorum ordinum centuriones, se planè desertos, & salutem suam detractis omnibus auxilijs penè proditam querebantur: quòdque fortibus viris quibus aperto in prælio egregiè mori non liceret, tam fœdè paulatim esset pereundum, dum ea & nihil demum profutura constantia, regiam illam veriùs quàm vrbe tueri aduersus vndique victorem exercitum conarentur: satisfactum abundè esse datæ fidei, cum alijs ferè omnibus ad Anglos deficientibus, ipsi vni omnium ad extremum pro regis salute mortem operere minimè recusarint. Insani profectò esse cōsilijs, pro rege à dijs pariter ac hominibus profligato ac deserto perire malle, quàm victoris clementiam ac liberalitatem experiri: cum facultatibus

cultates ei essent in tam opima victoria, ad gratiam, si se urbemque maturè dederent, vberioribus præmijs referendam. Dum hos maximè sermones in stationibus serunt, præfecti cōcilio coacto de exitu fortunarum suarum consultabant: ac varijs dictis sententijs, quarum maior pars deditio- nem, pars dum vires suppeterēt eruptionem censebant, non prætereunda videtur oratio Nothi Aurelij, propter eius singularem virtutem. Hic Ludouici ducis Aurelij Lutetiæ noctu à percussoribus immissis per Ioannem Burgundiæ ducem cæsi filius spurius fuit, & magnæ habitus authoritatis. Nihil (inquit) de eorum sententia dicturus sum, qui turpissimam seruitutem deditio- nis nomine appellant, neque hos habendos ciuium loco, neque ad consilium adhibendos cen- seo. Cum ijs mihi res sit qui eruptionem probāt: quorum in consilio omnium vestrum consensu, pristinæ residere virtutis memoria videtur. Ani- mi est ista mollicies nō virtus, inopiam paulisper ferre non posse: qui se vltro morti offerant faci- lius reperiuntur, quàm qui dolorem patienter fe- rant. Atque ego hanc sententiam probarē (nam apud me multum dignitas potest) si nullam præ- terquam vitæ nostræ iacturam fieri viderem. Sed in consilio capiendo omnem Franciam respicia- mus, quæ in huius urbis incolumitate consistit: nolite eā aut stultitia vestro auxilio spoliare, aut temeritate vestra, atque imbecillitate animi pro- sternere, ac perpetuæ seruituti addicere. Quid e-

nim aliud petunt Angli, aut quid volunt nisi in-
 uidia adducti, quos fama nobiles potentésque
 bello cognouerunt, horum in agris ciuitatibúsq;
 considerare, atque his æternam iniungere seruitu-
 tem? neque enim vnquam alia conditione bella
 gesserunt. Respicite cæteras Franciaë vrbes, quæ
 securibus subiectæ, perpetua premuntur seruitu-
 te, quæque omnia patiuntur, quæ crudelissimi at-
 que importunissimi tyranni scelera in oppressas
 ciuitates edunt. Omnes rapiunt, spoliant, ver-
 berant, vulnerant, occidunt, constuprant matro-
 nas: fiunt in virgines ingenuas raptus ex cõple-
 xu parentum: quotidie capiuntur vrbes quæ de-
 ditionem fecerunt, quotidie diripiuntur: dies
 noctésque passim omnia mulierum puellarúmque
 quæ rapiuntur atque asportantur, ploratibus so-
 nant. Proinde videte an vestram urbem fortibus
 animis seruare, an crudelissimo atque auarissimo
 hosti prodere malitis. Perpauci ac fermè opti-
 mus quisque Notho assentiebantur, sed (vt ple-
 runque fit) maior pars meliorẽ vicit. Itaque Po-
 tonem, Santraillam, & cū eo idoneos ex nume-
 ro ciuiũ, nõ ad Anglos, sed ad Philippũ Burgun-
 dionem, qui de deditioe cum eo agant, legatos
 decernunt: qui Aureliæ vrbis & tot fortissimorũ
 hominum salutem demissè ac suppliciter illi cõ-
 mendent, deprecantes ne veteris necessitudinis
 quæ Burgundionum familiae cum Aurelijs duci-
 bus extitisset, obliuisci vellet: pertinere porro
 ad publicam Franciaë totius existimationem, &
 ad

ad

ad ipsius ducis dignitatem, urbem Aureliam à barbaris exercitibus seruari: quam si vnā perfundabunt, tutum illum reliquosque deinceps Gallos principes non futuros: decere ipsum qui in Gallia præclara parte natus cœlum hauserit, reliquos Gallos tueri potiùs, quàm exterarū nationum, plùsque per se appetentium vires opesque, quibus vastitatem non modò Francia, sed etiam vniuersæ Gallia inferant, augere. Burgundio Aureliorum animos verbis confirmavit, pollicitusque est sibi eam rem curæ futuram: magnā se habere spem, & beneficio suo, & authoritate adductos Anglos, finem obsidioni facturos: & secundum ea multæ eum res hortabantur, quare sibi eam rem cogitandam & suscipiendam putaret. Nam tametsi incredibili vlciscendæ iniuriæ cupiditate ferebatur, cùm tamen & Anglorum regem magnæ per se potentia, multò maiorem suo permissu fieri, & illam nationem in possessionē Francia venire sibi reliquisque principibus Gallis periculosum existimaret futurum, neque homines feros ac barbaros temperaturos, quin cùm omnem Frãciam occupassent, in Burgundiam exirent, exploratum haberet, quàm maturimè occurrendum putauit. Quamobrem adducem Bedfordiensem, quem ad tutelam captarum in Francia urbium Anglorum rex reliquerat, profectus est, ab eoque postulauit, quoniam suo beneficio Anglus, Francia rex appellatus esset, hanc sibi gratiam referret, vt Aureliorū du-

cem in Anglia captiuum propinquum suum iniurijs non lacefferet, néve Aureliae vrbi bellum fieri pateretur: si ita faceret sibi perpetuam gratiam atque amicitiam cum Anglis futuram. Bedfordiensis verò tumens ex successu rerum spernere iam ipsum Burgundionem superba ac barbara insolentia cœperat. Itaque respondit minime conuenire cum ipse plagas feris tetendisset, capturam alteri cedere.

Hoc superbo responso offensus Burgūdio, statim tubicinem in castra Anglorū misit, qui omnibus suæ ditionis hominibus denūtiaret, vt continuo castris excederent: id ni fecissent, magno eorum capitis periculo futurum. Iam Franciæ tempora summum aliquem ducem postulabant, qui tot hostibus capitali Franci nominis odio iruentibus obsisteret: tantamque vim atque impressionem sustineret, & imminētem procellam cœlesti fretus auxilio, in hostes auerteret, qualem diuinitus obtigisse rei exitus loquitur. Nam virguncula quædã obscuri generis in Barrensiū ducatu ad Domprium valliscoloris agri vicum, Iacobo Darco patre, ac Isabella matre nata (dubio procul afflata numine) rem inclinatham fortiter restituit, Anglos Francia exegit, Carolum Rhemos perduxit: illique ut ratum imperium more maiorum fieret effecit: Aureliorum vrbem graui obsidione liberauit. Huic virgini (dū hæc sic ad Aureliam administrantur) patris oues ruri pascenti, species quædam humana augustior ob-

uer-

Anna Le,
Marina

Vglio

uersata est; ad cuius occursum cum pauore consternata propèq; exanimata fuisset, bono animo eam esse iussit, & vt Carolum regem adiret mandauit, vt & Aureliã obsidione liberaret, & ei regnum assereret. Et quanquam haud sanè liber erat religione animus, verecūdia tamen timorem vicit, ne in ora hominum pro ludibrio abiret. Sed cum eadem illa species iterum ei obuersata esset, consilio propinquorū adhibito cum visa atque audita exposuisset, cōsensu inde haud dubio omnium, ad Robertū Baudricurtiū Valliscoloris præfectum deducta est: vbi primò risu excepta ac ludibrio habita est. Sed cum Baudricurtium de clade ad Roboretū diui Dionysij accepta, deq; Aureliorum periculo admoneret, eamque honestam ac sanæ mentis iudicaret, quod etiam omnium municipum testimonio quæstione habita comprobatum fuerat, virili veste indutā duobus equitibus Ioanne Metensi & Bertrando Pulengeio, duobusque ex fratribus comitatam, ad regem (qui tum Chinonij agebat) misit, ad quem nullo hoste prohibente, aut iter demorante, incolumis cū suis, paucis diebus cum venisset, regemque ipsum (quem nunquam viderat) data operaminiùs pretiosis vestibus indutum inter proceres regio habitu ornatos agnouisset, admiratus nouitate rei, maximèque quòd tutum ac paratum iter habere potuisset, cum tantum terrarum in tergo reliquisset, tot hostiles vrbes, tot infensos populos, eam comiter excepit, præsentibusque om-

nibus proceribus attētissimè audit. Eadem autem illa quæ dudum Baudricurtio, ingenti omnium admiratione cū enarrasset, rex vt morem superiorum regum imitaretur, qui vti regni proceres virique prudentes humanis ac diuinis legibus maturè perspectis faciendum esse censerent, aliquid facere consueuissent, rem totam ad maius frequentiusque concilium detulit: ad quod cū Reguli fermè ōnes, & sacрати viri sacerdotijs insignes conuenissent, adeò eius oratione ōnes qui verba, habitum, oris effigiem, & cuncta denique in illa admirabantur sunt cōmoti, vt Carolus qui Fortunæ ornamentis destitutus amissi regni speculaturus euentus ad Delphinates se recipere cogitabat, vt inde conducta mercenaria militum manu bellum repararet, nulla interposita dubitatione non modò bellum constantissimè sustinendum, verū etiam hostes (viragine duce) audaciore cōsilio illatis armis præoccupādos esse decreuerit: cū vigere in illius animo non tantum virileis, sed humana virtute augustiores spiritus apertè conspiceret. Maximè verò regem & proceres omnes in sui admirationem adduxit, & quo die pugnatum esset ad Roboretū diui Dionysij Baudricurtium admonuisset, & quòd nescio quid arcani regi ipsi, presente eo qui à cōfessione ipsum expiare erat solitus, detexisset. Inter cætera tamen vel præcipuè illud mirabile fuit, quòd offerētem regem insignem ensē obrestata sit, vt ensē quēdam quem ad vicum Turonen-

ronen-

ronensis agri diuæ Catherinæ fano nobilem as-
feruari diuinitus præsenferat, sibi iuberet adferri:
qui illic inuentus est à multo vetustatis situ rubi-
ginosus, & ex vtraque parte (vt ipsa prædixerat)
lilijs distinctus. Ea deinde, primùm Pictauiū ad
concilium, quod vulgò Parlamētum appellant,
vt eius quoque auctoritate quæ diceret compro-
barentur, ac demū Blesas, vt illic pecunia armis
auxilijsque instrueretur, est deducta. Mirumverò
est quod istius loci incolę affirmant, pyrum arbo-
rem sub qua illa sedebat, cum vt regē adiret pri-
mò celesti voce monita est, neque cariem, neque
vetustatem sentire, neque fulmine tangi, neque
pluuia, grandine, aut niue intingi, Cognito (vt
ad incœptum redeamus) in vrbe Bedfordiēsis re-
sponso, tantus luctus excepit, vt vrbs ab hostibus
capta eodem vestigio videretur. Aurelij tamen
spe omni pacis deposita, nihilo segnius ad defē-
sionem vrbs omnia apparare cœperunt: tantā-
que omnium consensio fuit libertatis vindican-
dæ, & pristinæ belli laudis recuperādæ, vt quan-
quam tot tantisque incommodis conflictarētur,
omnes tamen & animo & opibus ad propulsan-
dum bellum incumberent. Est interim animad-
uersum ab Anglis ex crebris Aureliorum eru-
ptionibus magno sibi esse præsidio posse, si pro
castello ac receptaculo propugnaculum ad cam-
pū Turpini (is locus aberat à Parrhisina porta ad
teli iactum) fecissent: quod primò ad repentinos
incurfus humile paruūque fecerūt: huc se refe-

supplid

rebant: hinc si qua maior oppresserat vis, propugnabant: hinc ad repellendum & prosequendum hostem procurrebant: ad eum locum delati Aurelij impetum in Anglos fecerunt, atque ex munitione deiectos terga veterere coegerunt. Hoc tumultu nuntiato Anglorum duces cohortes subsidio suis laborantibus summittunt: quae ex munitionibus fugientes conspicatae, neque illos suo aduentu confirmare potuerunt, neque ipsae Aureliorum impetum tulerunt. Itaque quodcumque addebatur subsidio, id corruptum timore fugientium terrorem & periculum augebat: iamque Aurelij magna caede Anglorum castris appropinquabant, non mediocri terrore illata omnibus. In tam foeda suorum fuga Angli arma capiunt, atque ad ferendam opem septem signis eruperunt: acriter ibi pugnatum est. Ad extremum multis & illatis & acceptis vulneribus Aurelij in urbem compulsi sunt. In eo praelio Nothi Aurelij virtus egregia extitit. Huius freti virtute crebras Aurelij eruptiones faciebant: neque sibi quicquam eo duce arduum aut factu difficile existimabant. Itaque haud facile discerneres utrum civibus an praesidiariis charior esset: neque ciues alium quenquam praeficere malle, ubi quid fortiter ac strenue agendum esset: neque milites alio duce plus confidere aut audere: plurimum audaciae ad pericula capeffenda: plurimum consilij inter ipsa pericula erat: nullo labore aut corpus fatigari, aut animus vinci poterat: cibi portionisque

nisque desiderio naturali, non voluptate modus finitus: vigiliarum somnique nec die nec nocte discriminata tempori: d quod agendis rebus superesset, quieti datum. Equitum peditumque idem longè primus erat, princeps prælium inibat, vltimus conferto prælio excedebat. Harum tantarum virtutum gloria, etiam apud hostes illustris erat, vt quanquam eum Anglorum duces, quòd omnibus bellis accerrimus eorum hostis extitisset, publicè oderant, atque vt erant potiundæ urbis auidi, plurimum militari illius gloriæ inuidebāt, aliquando tamen ad eum Suffortius comes, Talbotus & Descalleus gratissimarum rerum munera officiosè humanissimèque miserunt, petentes vt pelleis ad vestis fulturam ab vrbe sibi mitti curaret. Nuntius ab eo liberaliter acceptus, atque in castra cum pellibus cumque muneribus remissus, insigne liberalitatis Aurelij documentum reportauit. Accidit etiam repentinum incommodum triduo, quo hæc gesta sunt: tanta enim tempestas cooritur, vt nunquam illis locis maiores aquas fuisse constaret: tum autem ex omnibus montibus nix pfluxit, ac ripas fluminis superauit, adeò vt ppugnacula ab eo, quæ Angli fecerāt, vno die interruperit. Quæ res & magnas difficultates Anglorum exercitui, & vrbi ipsi attulit: castra enim hostium sibi iam auxilio esse non poterāt, quòd Ligeris trāsiri non poterat, necessariòque omnes his angustijs continebantur: neque ciuitates quæ trās Ligerim in Caroli regis amicitia permanse-

rant, frumentum supportare, neque comitatus
 qui Biturigibus & Blesis veniebant, in urbem per-
 uenire poterant. Eæ permanserunt aquæ dies cõ-
 plures. Conati sunt Angli reficere propugna-
 cula, sed nec magnitudo fluminis permittebat,
 neque Aureliorũ eruptiones perfici patiebantur:
 quod illis prohibere erat facilè, cum ipsius flumi-
 nis natura atque aquæ magnitudine, tum quòd
 ex omnibus vrbis locis eò tormèta dirigebantur:
 atque erat difficile eodem tempore rapidissimo
 flumine opera perficere, & tela uitare. Eodem
 tempore ingentis tormenti (quod ad Poternam
 querculi constitutum diximus) terribili violètia,
 Turricularum muri pars profcissa ac labefactata
 est. Ineunte mense Martio, cum Angli fossam à
 propugnaculo crucis Buxæ ad fanum Leprosi
 perducerent, vt tutò ab repentino Aureliorum
 incurfu, & ab omni missilium iniuria etiã singu-
 li commeare, & tormenta conuehere possent, ex
 vrbe expeditæ cohortes, atque equitum turmæ in
 opus molientes emissæ, acriter in hostes signo
 dato impetum fecerunt: pugnatum vtrinque est
 fortissimè atque acerrimè: sed Aureliorum vim
 Angli sustinere non potuerunt, omnesque cir-
 cunuenti in conspectu exercitus aut capiuntur,
 aut interficiuntur. Eo prælio Ioannes Lotharin-
gus duabus colubrinæ pilis quinque Anglos in-
 terfecit, inter quos fuit Græus Ienuillæ præfe-
 ctus, regiæ nobilitatis iuuenis, Sarisberiensis
 comitis nepos, inter Anglos duces facilè prin-
 ceps.

ceps.

ceptis. Sequenti die Aurelij. Fortuna vtendum ra-
 ti, quæ cum benigna semel arriserit, audentes se-
 cundo passu subsequitur, vrbe copias educunt, ac
 penè priusquam ab hoste sentirentur, ad propu-
 gnaculum crucis Buxæ delati, locum aggrediū-
 tur: contenditur prælio, atque Angli à nostris re-
 pelluntur, seque in castra Laurentiana recipere
 coguntur. Anglorum duces perterritis suis co-
 horteis nouas subsidio ducunt, hostem insolentem
 atque acriter suos insequentem rursus terga
 vertere, seque ad munitiones captas recipere co-
 gunt. Ibi pugna admodum cruenta, magnis v-
 trinque clamoribus collato pede, ac dubio sæpe
 euentu commissa est: Aurelij enim vt partum vir-
 tute locum tuerentur, acriter repugnare, modò
 vrgentibus cedere, modò collectis viribus red-
 integratòque impetu incumbentes propellere:
 Angli pudore simul ac dolore incitati, quòd &
 locum vbi tendebant, & publicum apparatus
 priuatamque suppellectilem amisissent, vrgere,
 premere: denique omnia tentare. Augebantur
 illis copiæ, atque ex castris cohortes crebrò sum-
 mittebantur, vt integri defessis succederent. Hoc
 idem Nothus Aurelius facere cogebatur, vt sum-
 missis in eundem locum cohortibus defessos re-
 ciperet. Hoc cum esset modo pugnatum aliquot
 horas, nostrique grauius à multitudine premerē-
 tur, consumptis omnibus telis in oppidum com-
 pulsi sunt. Sed hæc eius diei præfertur opinio,
 vt se vtrique superiores discessisse existimarent:

D

Aurelij, quòd cùm esse omnium iudicio inferior-
 res viderentur, cominus tamen diu stetissent, &
 Anglorum impetum sustinuis-
 sent, & initiò mu-
 nitiones cepissent, quæ causa pugnandi fuerat,
 & hostes primo congressu terga vertere coëgiss-
 sent. Postremò quòd multo bellico hostium ap-
 paratu, plurimàque veste serica, nobilissimis scy-
 thicarum martarum pellibus suffulta, armorum tor-
 mentorumque copia, atque imprimis ingenti aë-
 neo potiti essent. Angli verò quòd locum, licet
 summissis subinde novis ex vrbe cohortibus, re-
 cuperassent, terga vertere aduersarios coëgissent,
 atque in oppidum compulissent. Angli deinde
 eum locum pro quo pugnatum est, magnis ope-
 ribus munierunt, præsidiumque maius ibi posue-
 runt. Interea etiam vites vrbi proximæ, materiã
 quotidiani certaminis præbebant, cùm non pa-
 los modò diriperent Angli, quibus & se calefa-
 cerent, & in construendis aggeribus vterentur:
 sed & consita vastarent, & agricolas depositis
 armis vineas colentes, subito adoriretur, & prius
 opprimerent quàm confugere in oppidum pos-
 sent. Iam Angli vbi tantos suos labores, & ap-
 paratus malè hæctenus cecidisse viderunt, & ve-
 ra vi atque oppugnatione parum proficere, ob-
 fessos fame ac inopia rerum expugnare conten-
 debant: quibus de causis quotidie pluribus in
 locis equestri ac pedestri prælio certabatur, no-
 uæque in dies ab utrisque insidiarum rationes
 reperiebantur. Paucorumque dierum spatio nõ-
 nulli

nulli

nulli equites Aurelij, mercatores aliquot cum
 nobili muliere magnam commeatus copiam in
 castra hostium vehentes interceperunt: ex ad-
 uerso Angli ad diuum Enurtium matutina ex-
 cursione ex castris progressi, inopinantes pabu-
 latores, & sine vlllo dissipatos timore aggressi,
 quàm magnum numerum iumentorum atque
 hominum intercipiunt, atque in castra cum ma-
 gna præda reuertuntur. Duæ sub hæc res magno
 timore ciuitatē affecerunt: vna, quòd Gergeo at-
 que ex Belsia in castra vndique ad supplemētum
 copiæ mitterentur: altero, quòd $\pi\omega\chi\epsilon\tau\sigma\phi\epsilon\iota\omicron\nu$ con-
 tiguū muro vrbis & portæ Parrhisinæ, perforatū
 tenui perrupto muro, quæ singuli cataphracti
 ingredi possent, repertum sit. Nec qui id admisisset
 sciri potuit: $\pi\omega\chi\epsilon\tau\sigma\phi\epsilon\iota\upsilon\varsigma$ tamē sibi veritus, ple-
 bis impetum non expectauit, sed fuga salutem
 peperit. Ijs rebus permoti præsidiarij nulla abeū-
 di facultate sibi permessa sigillatim ab vrbe disce-
 debant: quamobrem Nothus Aurelius magni-
 tudine pœnæ reliquos deterrere cupiens, duos e-
 quites qui sub Galloio Villierio merebant, tan-
 quā desertores retractos, criménq; falsos, maie-
 statis damnauit, atque in crucem subegit. Quin-
 to idus Martias, Angli aduocata calonum, ope-
 rarūque ingenti multitudine ad diuum Lupū
 progressi, quo Aurelios ab ea parte commeati-
 bus prohiberent, magna excitarunt eduxerunt-
 que celeritate firmissimi munimenti propugna-
 culum. Aurelij duces terrendi caussa atque ope-
 ris impediendi copias producunt, atque hostes

prælio laceſſunt. Neque idcirco calones opus intermittunt, conſiſi præſidio legionum Anglicarum: illi non diu commorati ne ab hoſtium multitudine circunuenirentur, copias in urbem reducunt. Obijt per eos dies Alanus Beiaſus Aureliani tribunalis ſummus præfectus, vir fidei & virtutis perſpectæ, nec minùs de ſalute urbis, quàm dicendo iure ſolicitus. Nec interea Angli ab tormentis maioribus idoneis in locis conſtitutis, vllò diei noctiſve tempore ceſſabant: quibus adhiberi remedium ne urbi nocerent, non poterat: ea enim erant eiſmodi vt pilas lapideas inſignis craſſitudinis in ſublime ad faſtigij ſpeciem magno cœli tractu propellerent: eæ intra urbem ex alto cadentes domorum tecta contignationeſque perforabant, lateque vaſtabant cum eorum qui ſuberant interitu. Et quanquam ſæpiùs accidebat, vt in vias & aperta ædiũ eæ pilæ, quàm in tecta cœtiſque hominum deciderent, plerique tamen vel in medijs vicis interficiebantur. Nam & ſabbati qui fuit decimus quartus Calen. Aprilis, ſeptem vna pila interfecti fuerunt, atque in hiſ Ioãnes Tõnæus ciuis ſtrenuus, cuius forti opera Aurelij uſi fuerat: alia quoque in urbis parte è regione ædium Bertaldi Mignoni quinque fracti lapidis fragmentis interempti. Iam ſeſe aperuerat annus, & vere nouo vtrunque milites ſegnitiem torpida hyeme conceptam ita corporibus & animis diſcutiebant, vt minutis prælijs quotidie certaretur. Dabant autem operam aſſi-

due

duè oppugnando acriter Angli, & ex omni parte munitionibus erectis, ne alicunde cōmeatus importaretur. Erat haud lōgè ab vrbe tumulus paulò editior (areę frumentarię Cuniereti loco nomē erat) quem si cōmunissent Angli, multo cōmeatu se interclusuros aduersarios confidebant. Hoc sperantes Anglorū duces cohortes aliquot ex castris educunt, atque occupare eum tumulū & munire iubent. Quā re cognita, celeriter ex vrbe cohortes ad opus impediendum mittuntur. Hic paulisper est pugnatū, cū irrumpere nostri conarētur, illi incēptum opus defenderent fortissimè : sed tandem Angli repelluntur, seque ad castra recipere coguntur : qui paulò pōst ad furorem reuoluti, ac suę ignauię pertæsi cum robore præsidij rursus in eandem munitionem redeunt. Nostri veriti ne intercluderentur, eodem quo venerant, receptui consulebant : omniāque erant tumultus, timoris ac fugę plena : adeo vt cū Nothus Aurelius signa fugientium manu præhenderet, & consistere iuberet, alij dimissis equis eundem cursum conficerent, alij ex metu etiam signa dimitterent : neque quisquam omnino consisteret. His tantis malis hoc subsidium succurrit quo minus omnes delerentur, quòd muro atque propugnaculo diui Paterni sagittis tormentisq̄ue emissis, fugientes longiùs persequi prohibentur. Eo in prælio Robini Heronis equitis Angli opera egregia extitit. Sequenti die hostes instructa acie ad crucem vsque Morinā pro-

gressi, manū cum nostris qui manē oppido exierant, cōseruerunt: cūmq; hostiū copiæ summissis è castris auxilijs crebrò augetur, nostrósq; vires lassitudine deficerēt, Nothus Aurelius equitū copias illis summittit, quorum primum impetum equites hostium non tulerunt, sed admissis equis ad suos refugerūt: relictī ab ijs qui vnā procurrebant pedites, circumuenti ab nostris, atque interfecti sunt. Eodem die II. calend. Aprilis, Ioanna virago Lotharinga, quæ Blesis aduersus Anglos expeditionem parabat, ad eos in castra fœciale (quem nos Araldū appellamus) cum literis magnis verborum ambagibus cōscriptis misit, quarum tamen hæc erat summa: videri sibi impiè crudelitérq; facere Anglos, qui per occasionem proditi ac demortui Caroli sexti de imperio totius Frãciæ cogitandū sibi existimarent. Propterea se prope diem cum exercitu vindicandis iniurijs quas Franciæ intulissent venturam, processurámq; infesto exercitu: ac si quis cōtra resisteret, prælio decertaturam, secūdiſsimis Dei opt. max. auspitijs, qui pro iusta causa stare cōsuēſſet. Neque enim defuturum Deum, sicuti antea aduersus violatores fidei, & humani iuris & religionis contemptores, nunquam ex merito defuisset. Quare eos rectiūs facturos, si Francia statim excederent, & dimisso exercitu in Angliam reuerterentur. Quòd si hanc conditionem repudiarent, superbáque & exitiali contumacia, furto quodam arreptum regnum, quod Francorum regum

gum

gum proles vetere instituto, iure tantum atque ordine, nullo ambitu, nulla vi adipisci confuevit, retinere conarentur, se tam insignem contumeliam non laturam, nec quieturam vnquam donec impotenti Anglorum libidine amissam Caroli septimi dignitatem, tamquam abdicati spretique, cum omnium rerum conturbatione, armis recuperet. His acceptis literis Anglorum duces valde indignati foecialem contra ius gentium retinent, atque in catenas conijciunt. Illis ipsis diebus fama incertis authoribus emissa magno timore urbem affecit: ex praesidiarijs nonnullos cum hostibus consensisse, oppidumque portam eis tradere velle: ea re subitis auribus accepta, & ad suspicaces animos transmissa, praefecti summa diligentia dispositis ubique praesidijs, aliquot dies in armis egerunt, omnes urbis regiones singulis penes horis obequitantes. Sexto Calen. Aprileis (qui fuit dies resurrectioni Christi sacer) inter Anglos atque Aurelios paucorum dierum factae sunt induciae: quibus finitis Aurelij quod antea facere nequiuissent iam perficere posse rati, expugnandae inuadendaeque munitionis, (quam diximus ad aream frumentariam Cuniereti fuisse erectam) consilium susceperunt. Commisso ab equitibus praelio signa cohortium procul ab Aurelijs conspiciuntur, quas Anglorum duces suis miserant: quarum aduentu praelium dirimitur, ac suos utrinque duces milites reducunt. Postero die Aurelij cum rursus in eandem munitionem concurrissent, fit

prælium acri certamine: namque Angli contemptis pridie ac ferè superatis Aurelijs, & pudore cecidendi, & cupiditate victoriæ fortissimè contra Aurelios præliantur. Cùm aliquot horas summa cõtentione dimicatum esset, Angli è castris Laurentianis maxima manu suis subsidio superueniunt, inopinãteisque antemissis equitibus aggreffiuntur. Aurelij dum pari certamine res geri potuit, magnum hostium numerum pauci sustinere: sed vbi signa legionum appropinquare cœperunt, paucis amissis sese in urbem iam recipiebant, cùm Nothus Aurelius, Grauillus, Hira, Poro, & Tilloius, suos fugere & concidi cernentes, cum equitatu & nouis cohortibus eruperunt. Sed priusquam telum abijci posset, aut nostri propiùs accederent, omnis Anglorum acies terga vertit, seque in munitiones recepit. Nec multò post Aurelij nauigium ad fanum Lupi prouectum (quò vinum & frumentum Anglis importabatur) intercipiunt. Præfectus quoque Magduni vrbe egressus, ab Aliquot Aurelijs equitibus qui eò excurrerant, ingenti inde abducta præda interfectus est. Accidit illis temporibus quod dignum memoria visum, prætermittendum non existimauimus: vt pueri armigeri Aureliorum equitum, grauioris pugnae speciem cum æqualibus sibi Anglorum pueris magna cum voluptate ducum vtriusque partis (qui spectatores aderant) medio inter castra urbemque spatio præberent. Arma fuere singulis lapides, neque aliud

tegu-

tegumentum præter vnum in sinistris ex viminibus (quo pro scuto utebantur) canistrum. Cùmque quodam die pugna solito tumultuosior crescentibus vtrunque auxilijs esset accensa, eòq; res contentionis ardore processisset, vt neutra pars sese inde explicare atque recipere sine magno incommodo singularique infamia posse videretur, multis vulneratis, vno ex Anglis ictu lapidis interfecto, nox prælium diremit. Tædet me eius belli leuiora conspectari: quis enim legat sine fastidio singula, præsertim si ad rerum exitus (vt plerunque fit) tantummodo properet? sed mihi facilè veniam omnes homines duros puto, cùm scierint illud me assequi hoc scribendi labore vel cum primis cupere, ne cui videar Aureliorum gesta quæ nihil habent dignitatis dissimulasse. Cæterùm cùm minùs ex animi sententia obsidionem procedere, remque diutiùs spectari viderent Angli, & absistere incepto turpe ducerent, atque si pertinaciùs obsiderentur Aurelij, tantas eos diuturni belli atque inedia acerbitates minimè esse toleraturos existimarent, itinera aditusque omnes quibus in urbem inferri commeatus posset, perpetuis custodijs intercluserunt. Sed is terror nequaquam fuit tantus, vt spem lucri minueret in mercatoribus, qui nõ minùs frequenter quàm antea in urbem commeabant: vsque adeò fœliciter vitatis aut deceptis Anglis, vt paucis diebus supra centum porci à Berria: maioris verò ab Normania pecoris ingès

copia in urbem perducta sit. A Castroduno etiã
 lactis & butyri omnisque generis cõmeatus ma-
 gna vis aduecta. Quibus rerum subuectionibus,
 obsessi veluti oblato recenti obsonio, mirum in
 modum lætabantur, cùm frumentum etiam eis
 abundè suppeteret, vnde famem vel in multos
 menses minimè timendam prospicerent. Quod-
 que ingentis lætitiæ causa fuit, Angli qui ad
 persoluenda militi stipendia pecuniam in ca-
 stra adferebant, ab his qui Castroduni præsidio
 erant, pecunia reliquisque rebus exuti sunt. His
 tot offensi contumelijs Angli, calonum ingenti
 multitudine & plerisque omnium ordinum mi-
 litibus submissis, duo munitissimi operis propu-
 gnacula, vnum ad torcular Ars (id loco nomen
 erat) alterum inter Lazari & Paterni fana erexe-
 runt, rati se subuectionibus obuiam ituros, si eis
 locis permunitis, perpetuæ custodiæ stationẽ im-
 ponerent. Quibus perfectis Aurelij iam minùs
 liberè, minùs audacter vagabantur: aliàs non lō-
 go ab vrbe progressi spatio, vt celerem receptum
 haberent angustiùs pabulabantur: aliàs longio-
 re circuitu custodias stationesque hostium vita-
 bant: aut aliquo accepto detrimento, aut procul
 equitatu viso ex medio itinere, proiectis sarcinis
 fugiebant. Eo tempore cùm ad Marcelli fanum
 statio Anglorum indiligenter versaretur, eò ali-
 quot equites Aurelij noctu profecti, atque illos
 aggressi cùm duos ex ijs temerè progressos inter-
 fecissent Angli, reliqui tam acriter in illos impe-
 tum

tum

tum fecerunt, vt omnibus aut interfectis, aut captis se Aureliam cum præda victores receperint. Haud longo interposito spatio cum diurnitas oppugnationis negligentiores Anglos fecisset, conuocatis militibus Nothus Aurelius ostendit, videndum esse ne fortiùs defendisse urbem, quàm dimicasse viderentur: nec expectandum vt ab hoste vndique circunuenirentur, sed cum nox occasionẽ daret, securis superueniendũ: nusquam eos honestiùs quàm in castris hostium perituros. Persuasi milites ac nacti occasionẽ nocturni temporis, statim arma capiunt, & sexcenti viri in castra multorum millium proficiscuntur: hostibus somno captis de improviso superueniunt. Nothus Aurelius tibicines simul omnes tuba canere, militèsque clamorem tollere atque irrumpere iubet. Angli ignoto & horribili sonitu repente exciti, neque fugere, neque arma capere, neque omnino facere, aut prouidere quicquam poterant: ita cunctos strepitu, clamore, nostris instantibus, tumultu, terrore, formidine quasi vecordia cœperat. Aurelij per omnia castra vagari: cedere: sternere omnia. Prælium ab hora secunda matutina in maiorem partem diei tractum: ad postremum arma & signa militaria pleraque capta, plurèsque eo prælio quàm omnibus superioribus interempti. Neque tamen Franci lætam aut incruentam victoriam eam adepti sunt: nam strenuissimus quisq; occiderat in prælio, aut grauius vulneratus discesserat: atque Aurelij alij amicum, pars hospitem, pars patrem aut fratrem

interemptum lugebant: ita variè per urbem lætitia, mœror, luctus, atque gaudium agitabatur. in eo prælio tanta virtus singulorum fuit, vt cuius laus prima esset difficile iudicium videretur: inter cæteros tamen Nothi Aurelij gloria emicuit. Ab eo nocturnæ trepidationis periculo, singuli hostium duces nequaquam apertis in locis, sed nouis munitionibus circumductis, se aduersus nocturnos diurnosque impetus diligentissimè consenserunt: sic vt in posterum audacissimæ gētis vim atque solertiam minimè contemnendam declararent. Obsideri demum Aurelia arctiùs cœpta, eruptionesque aliquanto attentius quàm antea factum fuerat, vi arteque prohibitæ. Atque vt vndique erumpendi urbanis facultatem adimerent, & aliundè comportari in urbem cōmeatus vigilijs stationibusque dispositis prohiberent, vicum diui Ioannis (cui ab albore nomen est) incredibili celeritate munierunt. Neque tamè propterea equites (quorum erat cùm magnus in urbe numerus, tum virtus atq; industria singularis) improuisis incursionibus die & nocte vllam hostibus quietem relinquebant: quotidieque cum præda, cùmque captiuis in oppidum reuertebantur. Nuntiatur Notho Aurelio magnos comitatus Anglorum qui ad castra cōmeatum aduexerant, ad Floreum vicum, cui à brassicis nomē est, constitisse: ad hos opprimendos cum equitatu ac cohortibus aliquot Amadiæus magna animi ostentatione vir, magna sui confidentia, de nocte

mit-

mittitur, imprudentesque antemissis equitibus aggredditur: celeriter tamen sese Angli expediunt, praeliumque committunt: sed ubi signa cohortium appropinquare ceperunt, multis interfectis, captis aut vulneratis compluribus, reliqui sese fugae mandarunt. Quod incommodum Angli haud multis post diebus eodem in pago sarcierunt: nam cum intellexissent mercatores Francos Blesis magnam comestus copiam in urbem aduehere, Floreum qua illos transituros existimabant, celeriter contenderunt. Alia ex parte Aurelij veriti, ne hostes intellecta re in itinere illos aggrederentur, obviam illis proficiscebantur. Sed cum iam appropinquarent, ac propere in manibus hostium essent, certiores facti ab hostibus interceptum comestum, mercatores partim captos, partim interfectos, e vestigio (ut necesse erat) pleniore passu Aureliam regressi, & de periculo suo & de mercatorum caede nuntium pertulerunt. Plurima eo tempore in urbem auxilia convenerunt: nam & Burgius Mascaranus homo & gentis nobilitate, & rei militaris scientia clarus, cum turma equitum, & Alanus Gironus homo impiger egregiaque virtute, secum adducens equites centum, a Castroduno equites quater centum, quibus praerant Florentius Dilierius, vir nobilis & multis militiae gestis clarus, & frater Hirae summam audaciae vir, vno penes tempore venerunt: quorum adventu & Aurelij cum spe defensionis studium propugnandi accessit, & hostibus eadem de causa spes po-

tiundi oppidi discessit. His aucti copijs Aurelij
 cū Anglorū phalāges ad propugnacula vrbis
 progressas, paratāsque ad pugnam excipiendam
 conspicerent, eruptione facta in eos inuehuntur,
 ex templōque facto vehementi impetu eos ma-
 xima vi cædere, fundere atque fugare: sed coëu-
 tibus ad vexilla vndique Anglis, & sclopettis e-
 gregiè rem gerentibus cū multi caderent, &
 longè promptissimi qui intrepidè pugnam ca-
 pesserent vulnerarentur, in urbem se receperunt.
 Dum hæc Aureliæ sic administrātur, virago Lo-
tharinga quæ Blesis erat, milites eligere, scribere,
præsidia vndique accersere: arma, tela, equos, &
cætera instrumēta militiæ parare: ad hæc cōmea-
tū affatim, deniq; omnia quæ in bello vsui esse so-
lēt: omnibūsq; ex sentētia paratis ac cōstitutis ad
 3. calend. Maias Blesis mouit, instructo agmine
 procedens, itineri simul ac prælio intenta. Qua
 re in urbem perlata, præfidiarij milites plēbsque
 omnis imprimis magna voluptate affecta, ad
 propugnandum summo se studio confirmant.
 Igitur postero die Nothus Aurelius equitatum
 omnem ad fanum Lupi progredi iussit, vt (quod
 erat illac transeundum) hosteis alijs in rebus mo-
 raretur, dum commeatus quem virago ad Ches-
 siacum vsque pagum adduxerat, introduceretur.
 Recepto cōmeatu, illa (cui obuiam processerat
 Nothus Aurelius cum plerisque equitibus) in-
 structa acie sub octauam urbem ingreditur, nul-
 lo ex Anglico exercitu quantumuis magno cō-
 tra ten-

Aureliæ in
 creditur

tra tendere, vel in occursum ire, immò ne se commouere quidem viso. Excipitur triumphali pompa, incredibili omnium lætitia: ipsa phalerata, & militaribus armis (vna dempta galea) vndique protecta, albo insigni equo prouehitur. Secundum eam præferebatur candidum vexillum lilijs distinctum: latus ipsius à Notho Aurelio, nõ custodiæ, sed honoris causa cingebatur: multi viri illustres exquisitis armorum & equorum ornamentis insignes, succedebant. Parata erat ad eam hospitio excipiendâ portæ Vulpinæ cõiuncta domus Iacobi Boucherij sumptu ædificata, ad quam multa iam nocte luminibus accensis est deducta. Postero die Hira, Florentius Dilierius, aliique complures acerrimi ordinum duces, ingenij & animi robore mentisque magnitudine suspicendi, eruptione facta munitiones Anglorum ad fanum Paterni erectas summa vi capere intendunt: ac primò hostem tormentis sagittisque & fundis eminus terrere: deinde vbi propius ventum est, instare, fundere, super occisorum vadere corpora, murum ascendere. Protractum est certamen in multas horas adeò varium, atrox, & cruentum, vt capi munitiones potuisse constaret, si vt erat ab Hira imperatum, cõiectis facibus ædificia Anglorum incensa fuissent. Ad extremum Hira, Anglis acerrimè propugnans, cum suos vulnerari, hostes non defatigari, minùs deniq; rem procedere animaduertisset, receptui cecinit, plurimùm questus, &

quæ ad rei bellicæ vsum petierat, in tēpore allata
 nō fuisset. Desiderati sunt eo prælio ex vtraq; par-
 te multi, vulnerati etiam multò plures. Probrosæ
 interea Anglorū voces in urbē referebantur, Ioā-
ne tanquā bubulcæ, veneficæque mulieris ac im-
 pudicæ conatus irridentium, quibus illa irritaba-
 tur, vt in Anglos priuati odij prægrauem iram
 conciperet: ob idque præcipuè quòd illi fœcia-
 lem (quod nomen apud omnes nationes san-
 ctum inuiolatúmque semper fuisset) retinuissent,
 & in vincula coniecissent: quod facinus contra
 militiæ morem superbè editum, non negligendū
 videbatur. Itaque fœcialem alium ad eos misit,
 qui denuntiaret nisi extemplò eum redderent,
 sese captiuos omnes Anglos qui in vrbe essent, in-
 terfecturam: qui ea denuntiatione cōmoti, eum
 continuò cum magna verborum contumelia in
 urbem remittunt. Eodem die qui fuit pridie Ca-
 lend. Maij, sub noctem Ioanna in propugnaculū
 Pulchrę crucis progressa, cum Glacida cæteris-
 que ducibus colloquitur: multa de illorum ini-
 quitate conquesta, quòd Aureliam urbem ob-
 siderent: Carolum regem de regno patrio, deque
 auitis sedibus expellere conarentur. Is tandem
 fuit exitus sermonis, se æquissimæ pacis condi-
 tiones illis oblaturam, si (vt denuntiatum esset)
 Francia excederent, exercitúmque dimitterent:
 si id sit factum, nocituram se nemini: hanc vnā
 atque extremam esse pacis conditionem. Quòd
 si aliena occupando, Franciæ imperium animo
 volu-

volutarent, & propterea antiquæ spei insistendū, commorandūque in Francia sibi esse censerēt, se cunctis opibus annixuram, vt omne Anglicū nomen Franciæ finibus pelleretur. Magnos iam esse animos in Francis: magnas militum & equitum copias: deos denique immortalis inuictō populo Franco, clarissimo regno, pulcherrimæ vrbi contra tantam vim sceleris præsentis auxilium esse laturos. Angli ad hæc Ioannæ maledicere: vecordiam obiectare: crucem militaris integris adhuc suis rebus feroces esse. Quia autē Aurelij à Claromontano qui Blesis erat, admonebantur vt aliquem ex ducibus ad se mitterent, vt quæ opus essent diligētius inter ipsos tractarentur, Nothus Aurelius est ab ijs ad id muneris lectus, qui legatione suscepta Calēdis Maij viæ se dedit. Atque eo ipso die Ioanna vt populo qui miro eius desiderio tenebatur, sui videnti potestatem faceret, magno comitatu illustrium virorum, per urbem ambulauit. Tantus autem ad famam deambulantis ipsius, populi concursus confluxerat, vt nonnulli penè elisi exanimatique fuerint: opificies agrestesque omnes (quorum res in manibus sitæ erant) relictis operibus adcurrerant, & sua necessaria post illius honorem ducebant. In qua illud in primis occurrebat mirum, quòd ita scitè equitaret, galeam, scutum, lorricam gestaret, quasi nihil aliud in vita egisset. Postridie eius diei ipsa urbem egreditur, vt & munitiones hostium, & situm castrorum cogno-

sceret : quibus perlustratis , præconibus circum-
missis, pronuntiari iubet, seu qui Anglus, seu qui
Gallus velit, abire sine periculo licere: post id tē-
pus non fore potestatem . Quarto nonas Maij
cūm Nothus Aurelius magno cum comœatu
Blesis Aureliam rediret , Ioanna ex militibus
quos existimabat probatiores acie quingētorum
confecta, ne ab hostibus ille cladem aliquam ac-
ciperet , obuiam ei progreditur , atque ita nullo
accepto incommodo , hilariter in urbem est re-
ceptus . Porro Ioanna quæ nihil ad consilia ca-
pienda dandum spatij hostibus existimabat, con-
silio cum ducibus communicato, incredibili ce-
leritate multis rebus confectis, eodem die cupiē-
tibus ōnibus, ad hostium munitiones ad fanum
Lūpi contendit : alij fossas complere , alij telis
coniectis defensores vallo munitionibúsque de-
pellere , calones lapidibus telisque subministrā-
dis, & ad aggerem cespitibus comportandis, spe-
ciem atque opinionem pugnantium præbere: ho-
stes subeuntium impetum egregiè sustinere : tela
ex loco superiore missa nō frustra accidere: opti-
mus quisque cadere, aut fauciari : cæteris metus
augeri. Quod cūm videret Ioanna, circuitis mu-
nitionibus milites hortatur , ne sui in perpetuū
liberandi, aut vlciscendi pro his quas acceperint
iniurijs occasionem dimittant , meminerintque
se contra latrones pro patria , pro liberis , pro
aris , atque focis certare . Tum verò nostri red-
integratis viribus (quod plerunque in spe victo-
riæ ac-

Pugna aoris

riæ accidere consuevit, acriùs impugnare cœperunt. Hostes vndique circūuenti, desperatis omnibus rebus, se per munitiones deiicere, & fuga salutem petere intenderunt: quos equitatus cōfectatus partim cepit, partim interfecit. Ijs propè circunuentis qui propugnaculum ad fanum Paterni præsidio tenebant subsidio ire parabāt: verùm Sanseuerus (qui in vrbe remāserat) eruptione facta, cū in eos signa inferre nihil cunctaretur, incœpto destiterunt. Aurelij ciues cū suspenso animo paulò antè reputarent quo in discrimine versarentur, qui tantam ferocium gentium multitudinem intra mœnia domesticosque lares accepissent, vt ijs terrori essent in quorum auxilia venerant, suamque urbem hostiliter à socijs direptum iri intromisso tanto exercitu prædicarent, vt viderunt eos vni tantum vrbis defensionis publicæq; saluti prospicere, distributos milites, per oēs domos gratuito suis copijs alebāt. Redacto in potestatem eo propugnaculo, ne feliciter cœpta Ioanna euerteret, concilio præfectorum & ciuitatis coacto, Turricularum arcem quæ ponte vrbi coniungitur, eratque Anglis opportunissima, quòd ea vna rei frumētariæ administratio magnopere impediabatur, oppugnare instituit: facile enim expugnari posse, si priusquã hostium vires coalescerent, eò confestim cōtenderent, & in ea fortuna, studio atque alacritate militum vteretur. Itaque omnibus ad irruptionē eo die (qui fuit ascensionis sacer) comparatis, se-

quenti die Ligerim amnem cum quatuor hominum millibus, inter fanū Lupi, & turrim nouam transgressa, ad vicum diui Ioannis, quem vallo & fossa Angli munierant, rectà progrediuntur, ac priùs eò perueniunt, quàm quid ageretur Angli sentire possent. Qui omnibus rebus subitò perterriti, neque consilij habendi, neque arma capiendi spatio dato ita perturbabātur, vt munitiones defendere, an fuga salutem petere, nescirent quid præstaret: quorum timor, cùm fremitu & cōcursu significaretur, milites nostri in munitiones irruerunt. Quo in loco qui celeriter arma capere potuerunt, paulisper nostris restiterunt, atque prælium commiserunt: reliqui passim fugere cœperunt: ad quos consectandos Ioanna equitatū misit. Angli qui in Turriculis erant, cùm suos interfici viderent, repentè cohorteis porta sub signis eduxerunt, vt Frācorum audaciam reprimerent. Nostri impetu in eos factò celeriter pertubarūt, compluribusque interfectis reliquos in fugam coniecerunt, atque ita perterritos egerunt, vt non priùs fuga desisterent, quàm ad propugnacula venissent. Ioāna Anglis ex fuga intra munitiones compulsis, nullum spatium perterritis dare oportere existimās, milites cohortata est, vt beneficio Fortunæ vterentur, atque Augustini fanum (quod hostes munierant) oppugnarent: qui & si magno æstu fatigati (nam ad horam tertiam pomeridianam erat res perducta) tamen ad omnem laborem animo parati, imperio paruerunt.

runt.

runt. Munitiones à cohortibus (quæ ibi præsidio erant relictæ) industriè defendebãtur : nam qui acie refugerãt milites & animo perterriti, & lassitudine confecti, magis de reliqua fuga, quàm de castrorum defensione cogitabant. Neque verò diutiùs qui in vallo constiterant multitudinem telorum sustinere potuerunt, sed confecti vulnibus locum reliquerunt, protinùsque omnes ducibus vñ centurionibus tribunisque militum, ad propugnaculũ, quod ad Turriculas pertinebat, confugerunt. His ita rebus gestis, diu deliberarũt duces, an confestim propugnaculum aggredere-
tur, an verò fessis militibus noctis spatium ad resumendas vires darent. Ioanna amputari moras volebat, dum imparati hostes essent : interiecta nocte, & animos forsitan hostibus, & auxilia ex alijs castris accessura: sed dissentientibus cæteris, quo loco prælium commissum erat, comœatu ex vrbe aduecto cœnarunt, curatisque corporibus militum, ibi pernoctarunt. Duces perpetuis vigilijs ac stationibus milites disponunt : tribunos militum & centuriones circummittunt, atq; hortantur non solùm ab eruptione caueant, sed etiam singulorum hominum occultos exitus obseruent. Neque tam remisso ac languido animo quisquam omnium fuit, qui ea nocte conquieuerit: tanta erat summa rerum expectatio, vt nullus in aliam partem mente atque animo traheretur. Prima luce Ioãna singulas turmas circuiens monet atque obtestatur, vti memores pristinæ vir-

tutis & victoriæ, sese, urbē Aureliam, regnūmq; Franciæ ab Anglorum auaritia defendant. Cū ijs certamen fore quos tribus iam prælijs superauerint: proinde parati intentique essent, signo dato Anglos inuadere: Illum diem, aut omnes labores & victorias cōfirmaturum, aut maximarum ærumnarum initium fore. Angli totam noctem intenti, velut iam futurum impetum expectare, murices vndique spargere: missileis igneis in pestem nostrorum parare, tormenta omne genus in ipso aditu disponere, quibus irruenteis Francos exciperent: atque ita magnis vtrunque animis initum certamen. Aurelij tormentis, telis, lapidibus propugnantes summouere: magna vi murum aggredi, scalis conscendere: per confragosa muri, alij aliorum innixi humeris cōniti: præsidarij concurrere: lapides, tormēta, ignem, præterea alia tela ingerere. Nec in tanta certaminis iniquitate cū multi ipso molarum pondere comminutis scalis, laceri, exanimes, atque omnibus denique incōmodis conflictati è muro præcipitarentur, quisquam tamen in eo periculo, tot ingruentibus telis, pedē referebat. Vt verò Ioanna, dum murum incautiùs subit, sagitta grauiter icta cecidit, tãta circà fuga atque trepidatio fuit, vt non multùm abesset, quin opera ac tormenta desererentur: suadentibus amicis ne plagam adhuc calentē despiceret, salutique confuleret, prælio excedere noluit. Itaque eam adit Nothus Aurelius, hortatur recedat, & se ad meliora patriæ

tem-

tempora reseruet, ne funestam hęc pugnā morte sua faciat. Plura patrię quàm vitę deberi, exercitū ad præfidiū vrbis, atque adeò totius Franciæ seruandū. Equidē (inquiēbat) mortē pro patria præclaram esse fateor, & me vel deuouere pro repub. Franca, vel in medios me mittere hosteis paratus sum. Sed hęc patriam video, hęc quicquid Francicarū est legionū: quæ si pro seipsis ad mortem ruere volunt, quid habent quod morte sua seruent? Produntur omnia deleta hoc exercitu, nō seruantur. Hic omnis spes opēsque Franciæ sunt, quas seruādo patriam seruamus: dedendo ad necē, patriam deserimus ac prodimus. Ad hęc Ioāna vultu fiducia pleno, quis pavor hic? quis terror? quàm repenti: qui & cum quibus pugnemus, & quo duce obliuio animos cœpit? an non venit in mentem deum esse qui Frācos adiuuet? deum qui secundis auibus ad hosteis Frācia expellendos me miserit? Quin potiùs iube milites animos confirmare, & rursus ad renouandam pugnam corpora atque arma parare. Non sustinebunt hostes impetum, & nunc cunctātur magis quàm resistunt. Urbem repetant quibus operæ est trahere bellum, nos omnium rerum respectum, præterquam victoriæ nobis abscindamus. Ita paulò pōst supremo conatu redintegrata est pugna, vsque adeo terribilis, vt nusquam acriùs & periculosius illo seculo pugnatum esse crederetur. Angli fortiter repugnare: neque vllum frustra telum ex loco superiore mittere: vt quæque

pars munitionis nudata defensoribus premi videbatur, eò accurrere & auxilium ferre: sed hoc superari, quòd diuturnitate pugnae Franci defessi cum praelio excedebant, alij integris viribus succedere: quarum rerum ab Anglis fieri propter paucitatem nihil poterat: ac non modò defesso ex pugna excedendi, sed ne saucio quidem eius loci vbi constiterat relinquendi, ac sui recipiendi facultas dabatur. Dum hæc ita ad Turriculas geruntur, omnis iuventus quæ in vrbe remanserat, omnesque superioris ætatis cum liberis atque vxoribus, dum vident redintegrari pugnam, aut ex muro ad cælum manus tendere, aut ad tēpla adire, & ante sacras imagines proiecti, victoriam ab diuis exposcere: neque erat quisquam omnium qui non in eius diei casu suarum omnium fortunarum euentum consistere existimaret. Horum precibus & fletu milites qui vrbs præsidio relictæ erant excitati, vt extremo tempore ciuitati subuenirent, maximo animo ac fiducia duce Nicolao Giresmio equite Rhodio ad pontem progressi, Ligerim transmeant, eo miraculo vt fides rerum, commento fabulæ adumbrata videatur. Nam cum ad vtranque pontis rescissi partem trabes posuissent, exque essent breuiores quàm prærupti pontis latitudo requirebat: ad eius rei subsidium, vt alteram alteri alligarent, atque ita longiores eas facerent, se dederunt: ad huncque modum Ligerim incerto profundoque alueo decurrentem armati transgrediuntur,

&

& alij se coniungunt. Exitus tandem is fuit, ut cum iam à prima luce ad noctem usque pugnatum esset, Franci autem acrius instarent, languidioribusque Anglis vallum scindere, & fossas complere cœpissent, resque esset ad extremum perducta casum, hostes perterriti, magna cede loco moti, fœdèque in fugam dissipati, captas nostris munitiones reliquerint: atque dum ad arcem veluti ruentis cœli turbine cōsternati subducere se conantur, prementium pondere ruptis pontis asseribus, præcipitati in præaltos & limosos fossæ gurgites, fœdè perierunt: atque in his Glacidas, & plerique alij viri nobiles: idque magno Francorum damno, cum pro salute sua quamplurimum quisque auri potuisset perdere. Periêre ex Anglico exercitu circiter quingenti: reliqui in deditionem venerunt. Adijciunt miraculum huic victorię, duos iuvenes diverso à ceteris armorum habitu, eximia magnitudine, in albis equis in aère visos, summique exercitus clamorem & signorum sonum exauditum esse. Vulgi opinio tenuit extitisse diuorum Agniani & Enurtij speciem, quos persuasum habet Aurelios omnibus dubijs temporibus certo tutelari numine conseruare. Expugnatis Anglorum munitio- nibus, & præsidio strage oppresso, & si totius diei continenti labore erat exercitus confectus, nóxque iam suberat, vetuit tamen Ioanna loco abscedi: & ut illic milites more castrensi vigilias agerent, edixit. Eo de prælio in vrbe supplicatio

decreta est, gratiæque dijs immortalibus actæ. Ioanna magna & clara antea, maior atque clarior haberi cœpit: milites simul & ciues ad cœlum ferre: Angli magis quàm mortalem time-re. Postremò omnes Franci atque hostes credere, illi aut mentem diuinam esse, aut deorum nutu cuncta portendi. Angli asperrimis rerum omnium incommodis conflictati, & de salute publica desperantes, ex communi omniũ sententia abeundum censent, dum res quamuis afflictæ, nondum tamen perditæ forent. Neque in bello malè auspicato ampliùs perseuerandum esse, alia grauiora bella imminere, ad quæ reserua-re has copias oporteat. Ea re constituta secunda vigilia magno cum strepitu ac tumultu castris egressi, omni cum exercitu abeunt. Hac re statim per speculatores cognita, Aurelij duces insidias veriti, exercitum castris continent. Prima autem luce confirmata re, eos cum vniuerso exercitu subsequuntur: sed Ioanna quòd is dies Dominicus esset, magno omnium dolore, aggredi vetuit. Verùm dum ad certam prædæ spem quisque vel iniussus properandum existimaret, multi abeuntes consequuntur. Cùm ab extremo agmine ad quos ventum erat consisterent, fortiterque impetum nostrorum militum sustinerent, priores quòd abesse à periculo viderentur, neque vlla necessitate, neque imperio continerentur, exaudito clamore perturbatis ordinibus omnes in fuga sibi subsidium posuerunt. Ita sine vl-

ne vl-

ne vlllo periculo tantam eorum multitudinem nostri interfecerunt, quantum fuit diei spatium. Burgius Barra homo & gentis nobilitate & rei militaris scientia clarus, cum à quodam Augustinensi qui professione sanctitatis confessione criminum Talbotum expiare solitus erat, in fuga catenis traheretur, iamque longius abesset exercitus, vi monachum coëgit, vt se humeris impositum in urbem deferret. Quæ quidem res Francis maximam voluptatem attulit, quòd hominẽ honestissimum ereptum è manibus hostiũ, sibi restitutum viderent: neque eius calamitate de tanta voluptate & gratulatione quicquã fortuna diminuerat. Hoste fuso fugatõq; Ioanna & cæteri duces cum exercitu pleni honore & gratulatione in urbem redeunt. Ad hunc redeuntis exercitus triumphũ effusa omnis multitudo obviam procedit, & vniuersos quidem duces, præcipuè tamen Ioannã mirantur: in hanc oculos ciuitas vniuersa, in hanc suspensa ora conuertit: hãc quasi de cœlo missã, & vt ipsam victoriã oēs contuentur: omnibus non humanis tantum, verum etiam & diuinis penè honoribus honorant, vindicem Frãciæ maiestatis appellãtes, quæ pro Franciæ in omne æuum securitate, res humanis maiores confecisset. Fœlicem tantæ expeditionis euẽtu, cuius fortitudinem cum virtute certantẽ, necessitatem quandam ineluctabilem deuicisse ferebant. Factum senatusconsultum, vt posteri diem hunc festum effuso omnium ordinũ gau-

dio, iocisque prosequerentur. Interea ingens
 tota Francia deleti Anglorum exercitus fama,
 liberataeque urbis Aureliae diuulgatur. Stupor
 itaque omnes & admiratio incessit, unde tan-
 ta vires praesertim ab hoste iam propè victo:
 admiratio deinde paulatim in cōtemptum An-
 glorum vertitur: ita ut multae urbes iam de de-
 fectione consilia inire cœperint. Igitur Carolus
 cognitis rebus, ob ea feliciter acta dijs immor-
 talibus supplicationes decernere: Aula regia tre-
 pida, antea sollicita de belli euentu, læta agere: de
 Ioanna fama præclara esse. Ab Aurelijs primùm
Ioannæ gratiæ verbis amplissimis aguntur: quòd
 eius virtute, consilio, prouidentia urbs peri-
 culis esset maximis liberata. Nothus Aurelius,
 Sanseuerus, Raius, Hira, Grauillæus, Colon-
 ceus, Florentius Dillierius, Corrozeus, San-
 trailla, Alanus Gironus, Iametius, Tilloius
 Burgius Barra, Amadeus, & cæteri præfecti,
 quòd eorum opera forti fidelique vsi essent Au-
 relij, meritò ac iure laudantur. Ciues porrò para-
 tos esse pro illorum gloria ac salute sanguinem, si
 ita res ferat, vitamque profunderè, nedum fortu-
 nas prodigere. Nec multò post Ioāna cum mul-
 tis clarissimis ducibus urbem egressa, ad regem
profecta est, ut cum eo de itinere Rhemorum
ac ratione gerendi belli consilia iniret: venientem
summo cū honore ac insigni maximè liberalitate
rex suscepit, gratiamq; ei quam potuit maximam
habuit pro sic affecto in républica animo, pro nauata
enixè

enixè opera, quò rem Francicam in sua tandem sede saluam sisteret, quãtum prouideri humana ratione potuisset: pro denique liberata, & ab hostium iniuria vindicata vrbe Aurelia. Præfectos verò sigillatim, tribunósque militum appellat, quorum egregiam fuisse virtutem audierat. Ioanna autem hortante eum vt iter Rhemos ad sacrum chrísma, regníque insignia accipienda susciperet, conuocato celeriter concilio, omniumque ordinum ad id adhibitis ducibus, sententias exquirere cœpit: quorum pars existimare sese inquietabat, è republica non esse tantam rem eo tempore aggredi: primùm quod credibile non esset Anglorum exercitum, quem ipsi florétissimũ paulò antè vidissent, ita iam se abdidisse, vt non modò restitui, sed etiam adaugeri paucis diebus non possit: in tam promptis ad arma capienda populis: deinde per non pacatas vrbes multorum dierum itineribus eundum esse, quarum populi Francorum conatibus si aduersentur, aut erunt ipsi bello priùs subigendi, aut ab incepto turpiter desistendum. Pars in Normaniam eundum censebat, pars verò adhuc quiescendum: nam vt Aurelijs ad hostem repellendum copiarum satis fuerit, quanquam quis eum repulit? sua ipse sponte se recepit: sed sit omnino repulsus, ad circumferendum tamen bellum, obsidionésque ducendas Francorum copias non suffecturas: præsertim cùm existimandum sit omnem Angliam ne tantum dedecus admittatur conuenturam, vi-

reisque suas in communem utilitatem explicaturam: iactantis porro esse ingenij & leuissimi, ardore triumphandi in discrimen per incertos euentus certaminum, securitatem subditorum precipitare: neque regi bono quicquã minùs quàm temeritatem cõgruere. Satis celeriter fieri, quicquid commodè gereretur: armãque nisi maioris emolumenti causa, nequaquam mouenda esse: ne compendio tenui, iactura graui petita victoria similis sit hamo aureo piscantibus, cuius abrupti amissique detrimētum nullo capturæ lucro pensari potest. Horum oratione Carolus permotus videbatur consilium proficiscendi Rhemos depositurus, nisi Ioanna illum his verbis confirmasset. Vererer (inuictissime Carole) ne tibi maius audaciùsque consilium meum, quàm aut pro memoria cladium nuper acceptarum, aut pro sexu atque ætate mea videatur, si humanis viribus niteretur: nunc verò cùm deorum benignitate liberata obsidione Aureliorum vrbe, id paremus atque agamus, non vt ipsi maneamus in Francia, sed ne Angli maneant: nec vt pro ripa Ligeris stantes arceamus transitum hostis, sed vt vltro transeamus, transferamùsque bellum, quid est quod cunctemur diutiùs? quid enim hic stantibus spei est? Stultitia est sedendo debellari credere posse. Non votis stultis auxilia Deorum parantur: vigilando, agendo, bene consulendo, audendo, prospere omnia cedunt. Vbi socordix te atque ignauix tradideris, ne quicquam Deos im-
plo-

plo-

plores: irati, infestique sunt. Quid verò minùs conueniat, quàm cùm aliæ super alias clades cumularentur, ac Dij propè ipsi cum Anglis starèt, nos labantem Franciæ fortunam sustinuisse: nūc quia depulsis hostibus omnia secunda in dies lætiora ac meliora portendantur, animis deficere? Dij immortales quibus ego ducibus hanc mentem voluntatémque suscepi, per nocturnos visus omnia læta & prospera ostendunt, tuã breui tempore vniuersam Franciam futuram : hinc omne Anglicū nomen maria terrasque fœda fuga impleturum, & quod Dij portendunt, idem subijcit ratio haud fallax : vexatę ab ijs Frãciæ vrbes, nostram fidem, atque auxilium implorant. Duces Anglorum cum Burgundione discrepantes propè vt defecerint alij ab alijs, exercitus ac vireis distraxere: eadem in illos ingruit Fortuna quæ nuper nos afflixit: nam & deseruntur à socijs, & mutuis dissidijs deduxerunt exercitus: quæ tuo patri atque adeò vniuersæ Franciæ causa exitij fuit: nec discordia intestina coire eos in vnum sinet, neque singuli nobis resistere poterunt. Omnia matura sunt, victoria, præda, laus. Quæ si dubia, aut procul essent, tamen omnes bonos reipublicæ subuenire deceret. Tu modò (Carole) Fortunam audaci animo experire, atque existima omnia prosperè euentura. Postquam Ioanna dicēdi finē fecit, principes omnes, itémque præfectorū magna pars sententiam eius laudant, virtutem animi ad cœlum ferunt: alij alios increpantes, ti-

midos vocant : Ioanna magna atque clara habetur. Regis decretum fit, sicut illa censuerat, maxime quod nihil adhuc frustra monuisset, planumque esset omnia quæ ipsa ageret, deorū immortalium nutu atque potestate administrari : prius tamen visum est dum maiores copiarū cogerentur, aliquot vrbes ad Ligerim sitas recipere. Itaq; Alenconium ijs diebus ab Anglia (vbi aliquot annos captiuus fuerat) reuersum, omnibus copijs cū imperio præficit, adiuncta illi Ioanna, cuius consilio omnibus in rebus vteretur. Hic Aureliā profectus, fit certior Ioannem Fascotum cum duobus hominum millibus Lutetia egressum : Gergeum Aurelianensis agri oppidum, vt illud com meatu & præsidio firmaret cōtendere: quibus rebus ille vehementer commotus, maturandum sibi existimabat, ne si illa Anglorum manus in vrbem intraret, non facile expugnari posset. Itaque omni diligentia adhibita cum omni exercitu, nō sine spe potiundi oppidi, celeriter eō contendit. Paucis antè diebus Nothus Aurelius, Saseuerus, Santrailla, Conrazius cum delecto equitatu ad portas vsque vrbis decurrerant, vt illius situm oculis metirentur, locumq; metandis castris specularentur : compulsi que intra portam qui eruperant Anglis, interfecto clarissimo viro Henrico Viseto vrbis præfecto, eodem cursu in oppidum contenderant. Sed cū loci natura, & munitio vrbis aditum prohiberent, tum quòd ad prælium egressi his rebus indigerent quæ ad oppugnatio-

nem

nem vr̄bis erant vsui sese receperant. Opere castrorum perfecto, ac prolato tormentorum apparatu, Franci oppidum oppugnare sunt adorti tanta vi, vt turri totius oppidi maxima cum adiuncto illi muro fragore ingēti proscissa, mœnibusque omni ex parte latè prostratis aditum in vr̄bem vna nocte patefecerint: atque incredibili celeritate omnibus ad irruptionē comparatis, prima luce ex omnibus partibus signo dato alij ad turrim ruina deiectam decurrere: alij ad ruinas prouolare: alij operibus, machinis, saxisque tormento emicantibus, transfosso muro, iter pluribus locis in vr̄bem aperire: alij quā murus arduus ascensu erat, impetum facere. Contrā Sufortius comes vr̄bi præfectus laborantibus succurrere, integros pro faucijs arcessere, omnia prouidere: multū ipse pugnare, sæpe hostem ferire: strenui militis & boni imperatoris officia exequi. Interim Francis hostibusque prælio intentis, magna vi vtrunque certantibus, Ioanna dum in appellandis cohortandisque militibus ducis, & in pugna militis officia præstaret, de muro lapide grauiter icta cecidit: tum victoriã partam esse clamat. Franci tanquam cœlesti voce iussi, redintegratis viribus summa alacritate murum subeunt: pars scalis, pars hastis innixi, subleuatique alij aliorum humeris in vr̄bem transcendunt. Hostes inopinato malo turbati, deorum ira percussi, mortis metu perterriti sese porta foras vniuersi proripiunt, atque in pontem reci-

piunt. Ibi circumuēti, interfecto Alexandro Suffortij fratre, desperatis omnibus rebus, fuga salutem petere intendunt: quos equitatus apertissimis campis confectatus, partim interfecit, partim intercepit. In ea fuga Suffortius Comes, equitem Frācum nomine Gulielmum Renaldum acrius insequentē se, quòd acerrimè inter Francos eum pugnare conspexisset, equestri honore ornauit, ac sese illi dedit: equestris siquidē ordinis dignitas non in otio imbellibus ābitiosè quæsitā, sed fortibus testatæ virtutis meritò in acie parta, viros vel infimæ fortis longè nobilissimos efficere consuevit. Captus quoque Ioannes Pulla, & plerique alij insignes viri: quos Aureliam noctu deducendos curauit Alenconius, quòd Franci inter se de captiuis & præda rixantes cateruatim manus confererēt: quæ res cæсорum quoque stragem accumulauit. Vrbs ipsa miserabilem in modum ciuibus aut interfectis, aut captis direpta: nec templum à militum libidine defendi potuit, vbi res pretiosæ chariorésque ciuiū in ipso belli metu absconditæ fuerant. Præsidio vrbi relicto Alenconius, & Ioanna cum exercitu Aureliam reuertuntur, quò paulò antè ad coniungendas vireis venerant Vallensis Britannus, Chauuignius ex Berria, & Vicedemicus Carnutensium. Gergei capti nuntius Anglos quòd oppidum & natura loci & militum manu apprimè communitum paucis diebus, quibus eò ventum erat, expugnatum cognouerant, maximè commouit, &
& Ca-

& Carolū regem incredibili affecit lætitia, eum-
que veluti certo iā victoriæ nomine accepto, ad
maturandam Rhemos pfectionē sollicitavit. V-
nū in armis restabat oppidū in Aurelianēsi agro
Baugensiacum. Alenconius arbitratus id bellum
celeriter confici posse, exercitum eò deducere
constituit: sed quòd erat in itinere Magdunum
oppidum, vbi Angli pontem munierant sic, vt
eis inuitis cōmeari non posset, in suam potesta-
tem pontem illum redigere & itineris, & com-
meatus causa, & quod ita omnes censerent, ne
quid inimicum post se relinquerent, primūm o-
mnium decernit. Erant præsidio impositi tre-
centi spectatæ virtutis Angli, qui cūm se satis tu-
tos fore crederent, nec tantam vim Francis,
quantam postea ipsorum aliorūmque periculo
compertum est, inesse putarent, summa ope pa-
rabant se ad pontem defendendum. Nec mora,
tanta vi Francorum, oppugnatio cœpta est, vt
paruo temporis momento, ne quicquam se tuē-
tibus præsidiarijs, Franci irruerint. Neque quis-
quam fermè eorum qui acrius restiterant, cæ-
di superfuit: quo spatio cæteri per aduersam por-
tam effugerunt, sic vt imbellium salus (quod ple-
runque accidit) strenuorum hominum morte
constiterit. Firmo præsidio ad pontem relicto,
ne quis subitò ab Anglis motus oriretur, reliquas
copias equitatūmque traducit, atque Baugen-
siacum peruenit, ad motis tormentis displosisque
in oppidum globis aliquot, propugnate nemine,

urbem cum exercitu ingreditur. At hostes qui collocatis insidijs opportunis atque occultis in vrbe locis Francorum aduentum expectabant, ex omnibus partibus subito sese ostenderunt, nouissimosque premere & primos repellere, atque iniquissimo nostris loco praelium committere cœperunt. Sed tandem magna suorum iactura, in arcem compulsi vrbe excluduntur. Alenconium captum frustra oppidum ratus arce in hostium potestate retenta, cum neque pollicitationibus, neque denunciatione periculi praesidarios permouere posset, arcem binis castris circumdedit, vnoque tempore obsidione atque oppugnatione premere cœpit. Hostes celeritate Francorum permoti, miserrimamque Gergensium memoria solliciti, cum nec se viribus pares, nec ad obsidionem ferendam instructos viderent, super hæc à ciuibus crudelitate eorum offensis veritine desererentur, omnium consensu Dicecetes Eburionicum prima vigilia de muro cum vigilijs custodibusque Francorum colloquitur: velle si sibi fiat potestas Ioannam conuenire. Facta potestate ex arce mittitur, atque ad Ioannam deductus eas tandem deditiois condiciones impetrauit, vt liceret omnibus tam Anglici quam Francici generis solutis metu, ac sine fraude arce excedere: militares equos, arma, sarcinas, modò eæ libram argenti non excederent, secum educere: ijs etiam pactis iureiurando adacti, se intra decem dies aduersus Francos arma non laturos.

His rebus confectis ciues in regis Caroli verba per iusiurandum adiguntur. In ea obsidione Arthurus Richemontius Francorum equitum magister, ac ducis Britanni frater, Ioanæ sese obtulit, si in antiquum locum gratiæ atque honoris rex restituat: cum expeditis equitibus (quos mille quingentos secum adduxerat) veterem suam fidem magno cum reip. Francicæ vsu tam dubijs temporibus præstiturum cõfirmat, atque in eam partem iturum, ibique futurum, vbi eum rex cõstituisset, atque esse voluisset. Qua in re cùm Alenconius & cæteri duces vades se præberent, Ioanna eum retinuit, obliuionem inconsultæ rebellionis à rege accuratis precibus se impetraturã pollicita. Dum Franci ad Baugēsiacum expeditionem parāt, Talbotus, Descalleus, & Fascotus summæ inter Anglos potētia Lutetia egressi cū quatuor hominū millibus, Baugensiensibus subsidio veniebant: qui cùm in itinere quo in periculo præsidium atque arx versarentur cognouissent, pluribus carris, ac magna vi omnis generis commeatus, cum impedimentis (quæ secum agere ac portare non poterant) Stempis cum præsidio depositis, nihil ad celeritatem sibi reliqui fecerunt. Sed accepto deditiois nuntio, ex itinere Magdunum diuertunt, atque pontem magno impetu oppugnare cœperunt. Franci contemptis superatisque eodem in loco paulò antè hostibus, cùm aduentare primum exercitus agmen intellexissent, & pudore cedendi, & cupiditate per se

*Angli Parisi,
us occupant*

conficiendi prælij fortissimè contra tãtam multitudinem præliantur. Hostes verò nihil amplius copiarum accessurum credentes, delendi præsidij nacti occasionem videbantur. Cùm aliquot horas summa contentione dimicaretur, fiut certiores Angli Francos magna celeritate suis subsidio aduenire:qua re perculsi ac perterriti, relicta oppugnatione, iisdè itineribus quibus eò peruenissent, ad salutem contenderunt. Quare cogitata, Ioanna leuis armaturæ equites ad mille quingentos, ducibus Hira, Potone, Iametio, Tilloio, Ambrosio Loro, Thealdo Thermæo singularis & animi & prudentiæ viris præmittit qui ad hostes aduolent: & dum alij cum robore grauis armaturæ equitum, peditumq; expeditis cohortibus subsequuntur, tumultuaria pugna hostes distineant. Hostes ad Pataicum vicum in Belsia confederant: nostri verò explorato hostium statu, ad præliandũ animo atque armis parati, cùm subsequente exercitu nullam dimicationem recusarent, turmatim in eum locum deucnerunt. Fit magna contentione diuersum præliũ: quod cùm diutiùs pari propè Marte iniretur, accedit proprius, exercitus, crebrique eodem tempore & nostris & hostibus nuntij perferuntur Aléconium & Ioannam instructis copijs adesse. Præsidio cohortium confisi nostri acerrimè præliantur, ne si tardiùs rem gessissent, victoriæ gloriam cõmunicasse cum alijs videretur. Hostes concidunt animis, victi tandem perculsiq; maiore parte amissa

missa

missa consternati, quò fors tulerat profugiūt, qui tamen in fuga à nostris acriter insequentibus cōficiuntur: lætitia enim victoriæ elati, cedentibus circumfusi, quantum equorum vires ad persequendum, dextræque ad cædendum valent, tantum eo prælio interficiunt. Itaque amplius millibus tribus aut armatorum, aut eorum qui timore arma proiecerant interfectis, reliqui penè omnes capiuntur: atque in his Talbotus, Descallæus, Thomas Rameston, Honguefortius, omnes magni inter Anglos nominis. Nam cum ij se Ienuillam recipere conarentur, & ciues ad eam imminentis maximi exercitus molem sustinendam consilio ac viribus impares se cernerent, voluntate commutata, ad promerendam Francorum gratiam, deceptis Anglis (qui illis pretiosiore omnem apparatus paulò antè reliquerāt ac crediderant) portas clauserunt: amicitiarum iura non fide, sed successu ponderantes. Ioannes Fascotus à pluribus circumuentus, ægrè se è manibus hostium eripuit, atque Corboliam se in tutum cum paucis recepit. Eodē die Ienuillā intromisso exercitu, oppidani in regis Caroli verba iurant. Hac intellecta pugna, Santisigismundi castellū, Mompipium, & pleraque alia Belsiæ regionis castella præfidiarij Angli, quòd ab se teneri non posse iudicabant, ne cui essent vsui Francis, incenderunt: frumenti quod subito potuerunt, auexerunt: reliquum incendio corruerunt, ac dispersi profugerunt. Quibus de rebus & vires vn-

dique Francis crescebāt, & spes ipsa quę nun quā
 Carolo defuerat, apud inuictū animū, supra eius
 miserię cōditionē efferebatur: ita vt Fortuna quę
 immitis atque acerba regi infelicissimo supremas
 insidias tetenderat, tum primū cōmutatis in-
 iuriis, prosperos rerum exitus promittere videre-
 tur. His ita gestis rebus Alenconius, Ioāna, & cę-
 teri duces cum exercitu Aureliam redeunt: quō
 venturum se rex cū pollicitus esset, diemque
 festum vrbi in aduentum eius ciues indixissent,
 domos, templa, cęteraque omnia exornari iussif-
 sent, tamen non venit. Ei verò ad Sullicęum op-
 pidum Ioanna, & cęteri duces pręsto affuerunt:
 atque ibi de genere ac numero auxiliorum, de i-
 tinere Rhemorum, ac ratione gerendi belli con-
 silia inita. Actum etiam de Arthuro magistro e-
 quitum: cūque puella pluribus verbis à rege pe-
 teret vt illi parceret, rex eius dexteram pręhen-
 dit, rogat orandi finem faciat: tanti eius apud se
 auctoritatem esse ostendit, vti & reip. iniuriam,
 & suum dolorem eius voluntati ac precibus con-
 donet. Ne autem eum ad suum comitatum ad-
 mitteret, vnum obstitit: nam ne eius pręsentia
 Trimolij animum (cui plurimū tribuebat) offē-
 deret, verebatur, indignāte maximē Ioāna quōd
 in cōficiendo bello, eius forti ac fideli opera op-
 portunisq; opibus rex vti potuisset. Ille itaque ne
 quam bene gerendę rei occasionem prętermitt-
 teret, ratus ijs quas haberet copijs satis virium fo-
 re ad capiendum oppidum (cui à palude nigra
 no-

nomen est) vel militibus sua celeritate atq; virtute in oppidum non præmunitum irrumpētibus, vel quòd repentino exercitus aduentu oppidani perterriti, ne diripiantur deditioem faciant, eò exercitum adduxit: vir enim in omni consilio viuus & ferox, reique gerendæ percupidus aliquid sibi omnino tentādum existimabat, vt qualis erga Francorum nomen foret, tāquam ex itinere ostenderet. Hostes vbi intelligunt omnes suas fortunas in extremo sitas, hostem infestum, spem auxiliij nullam, penuria rerum necessariarū bellum non posse trahi, permittente magistro equitum, legatos deprecandi causa ad regem mittunt. Adeunt per Alenconium: libenter rex petentibus dat veniam, ea conditione vt obsidibus datis, intra decem dies præfidiarij sua omnia asportarent, vrbemque Francis traderent. Itaque Alenconius per literas magistro equitum mādatur ne per vim oppidū expugnari pateretur, ne grauius permoti milites & defectionis odio, & contemptione sui, omneis interficerent: quod se facturos minabantur. Quo mandato commotus magister equitum milites ex opere deducit, atque oppugnatione desistit: ægrè tamen tunc sunt retenti quin in oppidum irrumperent, grauiusque eam rem pertulerunt, quòd stetisse per Alenconium videbatur, quominus oppido potirentur. At hostes sine fide, nunquam exuta malignitate pœnitentes, sed paratis animis (quos diuersis vultibus effingebant) renouare perfidiā,

odiūque vetus exercere, vnum expectabant, vt scirent quorsum ille impetus euaderet : abeunte enim magistro equitum, & rege cum omnibus copijs Rhemos iter habēte, nullam sibi moram attulerunt, quin eosdem animos redintegrata perfidia erigerent : nam per insidias interceptis aliquot equitibus qui Alenconij signa sequebantur, illi mandant si velit suos recuperare, obsides sibi remittat: vrbēque demū maiori præsidio munita, in partibus Anglorum manent. Illis ipsis diebus Lodoicus Culanus Franciæ Thalassiarchus, qui regis iussu ad Bonniacum oppidum profectus fuerat, (quod oppidum in Anglorum partibus obstinatè se continuerat) muro tormentis perforato cū se milites vellet intromittere, nulla spe oppidanis reliqua seruendi, ne vrbs honesta diriperetur, milites retinuit, & pacatè oppido potitus est. Cæterūm Carolo regi ingens de itinere Rhemorum cura erat : vndique omnes copias contrahit, totis viribus tantæ rei discrimen aditurus. Igitur castris ad Giense (alij Genabum vocant) oppidum positus, quo maiore animo rem capefferet, vniuersas copias in conspectum dedit : atque ex ijs quicquid floris ac roboris erat, sibi deligit. Fucere equitum ac peditum duodecim milia, tormentorum iustus numerus, eorum præsertim quæ expeditis curribus veherentur. Reliquas verò copias per vrbes captas dispertitus est, ac paratis quæ ad profectionem pertinebant, tertio
Calend.

Calend. Iulij, qui fuit dies Petro sacer, Gienſi mouit: & ſub ſignis iter ingreſſus, nullo prohibente Altifiodorum peruenit (erat id oppidum Burgundiæ) quo ſi potiretur rex, alios poſtea eius oræ populos paruo negotio in deditio- nem conſeſſuros apparebat. Nec mora, caduceato- rem præmiſit qui denuntiaret niſi ſe dederent, ipſos vltima eſſe paſſuros. Ad ea oppidani reſponderunt, non debere regem irasſi, ſi ipſum oppido recipere recuſent, cùm Anglorum ac Burgundionum imperium tota Francia vigeat: pro quo ipſi extrema ſuſtinere parati eſſent, ne primi omnium perfidia aut metu defeciſſe vi- deantur. Duces indignâtes quòd oppidum mu- ro debile & facultatibus modicum tanti exer- citus vim atque impetum morari auderet, con- feſtim arma expediunt: ſed Carolus cùm lon- giùs eam rem ductum iri exiſtimaret, repente oc- cupandæ vrbis conſilio depulſus, accepto gra- tuito commeatu eam oppugnari vetuit. Ferunt regem à quodam pecunia ab oppidanis corru- pto impulſum, inuictis & improbantibus co- hortium atque alarum præfectis, ac maximè Io- anna (quæ cuncta facilia atque expedita ad vi- ctoriaſ pollicebatur) de victoria nulla ratione deſperaffe: cùm ea militum robora eſſent, vt ad primos impetus in vrbem peruaſura crederetur. Prouiſo commeatu & iumentis trium dierum quiete recreatis, ab eo loco ad fanum Florentij contendit. Ex oppido legati eum adeunt, qui ſe

de superioris temporis consilio excusant, seque ea quæ ille imperasset facturos pollicentur. Hæc sibi satis opportunè rex accidisse arbitrat⁹, quòd neque post tergum tot hostes relinquere volebat, neque has tantularum rerum occupationes itineri Rhemorum anteponendas iudicabat, eos in fidem recipit. Postero die castra mouit, & ad Tricasses proficiscitur. Oppidani multò antè Burgundionè omnium rerum vectigaliùmque præterquam salis immunitatem concedentem mœnibus receperant: qui urbem deinde Anglo tradidit. Carolus ad tentandam oppidanorum fidem, singularis industriæ hominem in oppidum præmittit qui eos ad deditiōnem faciendam adhortetur, moneatque ne inani & mox nihil profutura pertinacia, in summum periculum (quod à validissimo exercitu statim immineret) sese ac fortunas suas deuocare vellent. Erant præsidio impositi sexcenti fermè Angli, qui non modò clauserunt portas, sed repentè cohortes sub signis eduxerunt, vt Tricasses quos pauidos & in fide nutantes cernebant, alacriter erumpendo in fide atque officio continerent. Sed acriùs quàm constantiùs prælium inierunt: quippe vt Francorum signa circumagi videre, repente sese in urbem recipiunt. Cæterùm cùm nec virium nec tormentorum satis esset ad urbem expugnandam, summa difficultate rei frumentariæ affecto exercitu, vsque eò vt sex dies milites frumento caruerint, & iam plarisque continuò

furfu-

furfuracei panis ac fabæ usu tabescentibus, ac morbis subinde per corpora hominum vulgaris, magna (id quod necesse erat accidere) totius exercitus perturbatio facta est. Hic rex fatigatus statuerat soluta obsidione Rhemos petere: nam circa muros vnius vrbs hæere, tot maximarum rerum opportunitate dimissa, minimè vtile arbitrabatur. Cæterùm tam discedere irritum: quàm morari pudebat, famam quoque Ioannæ, qua plura quàm armis effecerat, ratus leuiorem fore si Tricasses quasi testem se posse vinci reliquisset. Quibus de causis concilio conuocato, de summa rerum deliberare incipit. Erant sententiæ quæ conandùm omnibus modis, vrbemque statim oppugnandam censerent: porrò erant qui censerent recedendum, aut vlteriùs progrediendum, seruandùmque exercitum, in cuius incolumitate saluæ & incolumes res Francorum forent. Ioanna vtrunque improbens consilium, quantum alteri sententiæ deesset animi, tantùm alteri superesse dicebat: hos turpissimæ quasi fugæ rationem habere, illos etiam iniquo loco dimicandum putare. Qua enim (inquit) fiducia, & opere, & natura loci munitissimam vrbem expugnari posse confidimus? aut verò quid proficimus si accepto magno detrimento ab oppugnatione vrbs discedimus? quasi non & fœlicitas rerû gestarum, omnium benevolentiam regibus, & res aduersæ odia concilient. Castrorum autem mutatio,

quid habet nisi turpem fugam, desperationem omnium, & alienationem aliarum vrbiū? Quare neque tanti sum animi, vt sine spe urbem oppugnandam censeam: neque tãti timoris, vt ipsa deficiam: atque omnia prius experienda arbitror, neque hinc abscedendum, quàm spei nostræ finem captis Tricassibus imposuerimus. Adeone effœminata corpora militum nostrorum esse putamus, adeo molles animos, vt paucos dies durare in castris non possint? Erubescant profecto, si quis eis hoc obijciat: contendantque & animis, & corporibus suis virilem patientiam inesse: nec se patrociniū mollitiæ inertiaeque mādasse his, qui mouenda hinc castra suadent. An verò mediocre discrimē opinionis sequuturum ex hac re putemus, vtrum taleis tandem vrbes Franciæ milites Francos esse putent, quorum si qua vrbs primum illum breuissimi temporis sustinuerit impetum, nihil deinde timeat? an hic sit terror nominis nostri, vt exercitum non tedium oppugnationis, non fames ab vrbe circumfessa semel, amouere possit: nec finem vllum alium belli quàm victoriam nouerit? nec impetu potius bella, quàm perseuerentia gerat? quæ in omni quidem genere militiæ, maximè verò in obsidendis vrbibus est necessaria: quarum plerasque munitionibus ac naturali situ inexpugnabiles, nonnunquam fame sitique tempus ipsum, sæpissimè verò timor vincit atque expugnat, sicut Tricasses expugnabit, idq; ante triduum, ope illius, cuius

ius

ius nutu omnia hæcenus à me & prouisa, & administrata sunt, fore polliceor: cuius species mihi dextram porrigentis, hac nocte in somno oblata est: illo duce, illo aperiente in urbem intrare visa sum. Hæc postquam Ioanna vultu fiducia pleno perorauit, nemo ferè visus est (quamquam non dubius quorundam animis insideret metus) qui non alacriter in eius sententiam iret, atque existimaret præstare omnes difficultates perpeti, quàm tanta contumelia accepta, cæterarum urbium voluntates alienare. Cæterum præfidiarij vt circumsideri urbem vidēt, auxilijs vicinarum urbium desperatis quas in Caroli potestatem venisse cognouerant, sese dedere constituunt: maximè quod castra regia, non alicuius hominis ingenio, atque industria regi, sed immortalis dei consilio gubernari manifestè perspicerent. Itaque concilio ciuitatis coacto, placuit Episcopum cum quibusdam ciuibus ad Carolum mittere: qui oppidum se ei traditurum pactus est, ea conditione interposita, vt quibus antea legibus sub Henrici Anglorum regis imperio fuissent, eisdem etiam deinceps vterentur: præfidiariis militibus nullum ab exercitu detrimentum inferretur: liberumque illis esset suis cum rebus proficisci. His firmatis conditionibus Angli sexcenti optimè armis instructi, ipsi & ætate & corporibus spectari maximè & timeri digni, & nisi animus eis defuisset, ad eam urbem tuendam præclarè idonei, vrbe exeunt. His ita
ge-

gestis rebus Carolus Ioannam in consilio habere, magis magisque eam in dies amplecti, cuius neque consilium neque inceptum vllum frustra erat. Eo anno frumentum in Francia angustiùs prouenerat, & folis penè fabis homines vescebantur. Nec admiratione caret quod Franciscanus quidam (cui Richardo quieto nomen erat) è suggestu apud Tricasses paulò antè monuisset populù, vt summa diligentia fabas sererent: venturum enim primo quoque tempore, quem minimè expectarent. Ciuibus de more sacramento adactis, & constitutis vrbis rebus, Carolus Catalaunum rectà contendit: vrbis primores honoris causa, regi obuiam processerunt, deditiõemque suorù nomine fecerunt: atque eo ipse die magistratus cuncti suo ordine, sacerdotèsque sacris in vestibus, sub vmbella aurea intrantè excipiunt, quanto plausu gratulationèque nullus ad eam diem rex: maximè coniectis in Ioannam oculis, quam tanquam Palladium de cœlo demissum omnes intuebantur, admiratione nominis eius, simul & rerum aduersus Anglos gestarum gloria attoniti. Promotis inde castris, ad castellum (cui à septem salicibus nomè est) octo passuum millibus Rhemis distans proficiscitur. Hac impulsè occasione Rhemi qui iam antè se Anglorum imperio subiectos dolerent, liberiùs atque audaciùs de tradenda vrbe consilia inire incipiunt. Itaque concilio conuocato docent sui iudicij rem non esse, neque pati posse Carolum regem suum vrbe

be

be mœnibusque prohibere : proinde habeant præfidiariorum rationem periculi sui , & sua sponte dum sine periculo liceret, vrbe excederent : si id non fecissent, sibi consilium capturos. Qua oratione permoti præfidiarii , ex vrbe profugiunt. Tum verò ciues legatos ad Carolum primos ciuitatis miserunt, qui dicerent se suâque omnia in fidem ipsius atque potestatem permittere: atque eodem die sacerdotio ciuitatis sacris insignibus velato , decurionibus & primoribus ciuium ad portas opperientibus, Carolus cum Ioâna ac proceribus reliquaque nobilitate urbem sub sacra umbella intrans excipitur lætis faustisque omnibus, omni ordine, omni ætate prosperum felicemque ingressum apprecante : vijs, vt tempus anni ferebat, flore multo, festa fronde, virente herba stratis. Supernè velis umbraculisque honestantibus : auleorum magnificentia varietatēque ac picturarum, tabularumque artificio exterioribus domorum parietibus vestitis. Nulla lætitiæ species, nullum dignitatis exemplum non excogitatum, nō exhibitum. Nec auidius ipsum regem, quàm Ioânâ intuebatur populus : namque haud facillè dictu est, præter ingenitam illi genti erga reges suos venerationem, quàm tum huius quoque regis vel admirationi dediti fuerint, vel charitate flagrauerint : quòd nihil nisi diuina ope aggredi videretur. Intrans urbem regi Renatus Barrensiū & Lotharingæ dux, & Commercialis magno cum comitatu præsto affuerunt. Sequenti die idibus Iulij Sanseuerus,

& Raicus equestris Francorum militiæ archi-
 strategi, Culanus Franciæ Thalassiarthus, & Gra-
 uillæus summi vir ordinis, missi à rege ad Cæno-
 biarcham diui Remigij, qui ampullam olei sacri
 refertam (eam cœlestem angelû olim sub specie
 candentis columbæ diuo Remigio archiepisco-
 po obtulisse, quo rex Clodoveus & deinceps eius
 successores vngerentur vulgo persuasum est) pe-
 terent. Nec multò post venientem cum ea abba-
 tem Reginaldus Cartensis vrbis archiepiscopus
 (quem comitabatur reliquum sacerdotium auli-
 cum sacris insignibus velatum) ad fanum Dio-
 nysij excepit, & ad summum templum detulit.
 Huc cum rege Ioanna, ac frequens principû cœ-
 tus, inclytarumque familiarum proceres, ac reli-
 qua Francorum nobilitas processit: rex primùm
 consensu gratulantium procerum, equestris di-
 gnitatis ornamenta de manu Alenconij lubens
 accepit. Inde librum Francicarum legum atque
 institutorum archiepiscopus porrexit, quas se ra-
 tas habiturum aræ maximi templi admotis ma-
 nibus iureiurando sciuit: magnòque omnium
 consensu rex salutatus, ac vnctione sacra, serua-
 tis cœremonijs, principatui inauguratus est. Sunt
 antiquitus à præstantibus ingenijs cum summa
 verborum elegantia composita quæ ex sacro li-
 bro ad statas rerum & locorum cœremonias ab
 alijs atque alijs sacerdotibus in frontem regis per-
 leguntur. Sed non est necesse vt cuncta sicut si-
 gillatim fuere celebrata, minutissimè referantur:
 quando ea in multis libris ad amissim descripta
 videan-

*Fabula Gallorum
 et otio vrbis*

videamus. Rege consecrato Alenconius & Claromontanus insignis aliquot Francos, ob eximiam spectatamque virtutē, ex militari cęremonia, conceptis verbis districtoque gladio, quo leuiter sinister humerus petebatur, equestri dignitate decorarunt. His ita gestis rebus, pręsentibus cunctis proceribus Ioanna pedibus regis aduoluta (quam veluti cęlesti voce angelum loquentem audiebant omnes, suscipiebant, admirabantur) sese iam reip. Francię, ac regi officium pręstitisse dixit: regemque ipsum ad excellentis & perfecti principis officium & munus adhortata est. Triduo post Carolus regum vestigijs insistens ad fanum Marcolphi contendit: est enim vulgo persuasum, reges Francos diui Marcolphi numine, grauissimos strumarum morbos non medicamentis, sed solo verbo & admotione manuum sanare: ob idque, sacrati, fanum ipsius inuisunt. Hinc ad Vailliam oppidum distans a Sueffionibus octo passuum millibus proficiscitur. Huc ad regem Sueffiones legatos miserunt, qui ei claues vrbs offerret: atque eo ipse die rex se in urbem intulit. Exceptus est ipsius aduentus ab omnibus, incredibili honore atque amore: nihil relinquebatur quod ad ornatum portarum, itinerum, locorumque omnium, quę rex iturus erat, excogitari posset. Cum liberis omnis multitudo obuiam procedebat: triclinijs stratis fora templaque occupabantur, vt vel expectatissimi triumpho lætitia percipi posset: tanta erat magnificentia apud opulētiore, cupiditas apud humiliores.

Huc Carolo nuntius letus affertur Laodunū oppi-
bus & situ insigne oppidum, Castrotheodori-
cum, Creciacum Briæ oppidum, Agendicum, &
pleraque tractus eius oppida suæ facta ditionis.
Igitur præsidio apud Sueffiones relicto, cæte-
risque deditarum urbium præsidijs pari dili-
gētia confirmatis, Castrotheodoricum peruenit.
Agendicum inde rex copias admouit, vbi con-
cilio habito utrūm ne ultra progrediendum fo-
ret, an ibi opperendi essent hosteis, quos Lu-
tētia duce Bedfordiensi aduentare constabat,
Ioanna non alium locum prælio aptiorem esse
censebat, quàm castellum (incolæ Tumulum
Maugis appellant) haud longè ab vrbe distans:
itaque rex illic hostem opperiri statuit. Iam
Bedfordiensis Melodunum oppidum Senonum
in insula Sequanæ peruenerat, eo vt iactabat,
consilio, vt cum primūm dimicandi facultas
præberetur, cum Carolo confligeret. Cæte-
rūm vt solet fieri cūm vltimi discriminis tem-
pus aduentat, in solitudinem versa fiducia est.
Illam ipsam Fortunam qua aspirāte res tam pro-
sperè gesserant Angli, verebatur, nec iniuria:
ex ijs quæ antea sibi, & modò Francis tribuisset,
quàm mutabilis esset, reputabat. Itaque Fran-
corum militum alacritatem pugnandi per ex-
ploratores cūm cognouisset, suspicatus fore si
progredereetur, vt aut inuitus dimicare cogere-
tur, aut magna infamia castris se contineret, in
eandem qua venerat partem rediit. His pera-
ctis rebus Carolus opinione celeritè quorun-
dam

dam

dam persuasione impulsus, trans Ligerim redire constituit: idque indignantibus ducibus, & maximè Ioanna, quæ suadebat ut postquam tot copiarum tanto sumptu tantoque labore coiuissent, ea occasione atque apparatu vteretur contra Anglos, quos planè destitutos, & magno maris spatio disiunctos ab Anglia, Lutetia & tota demum Francia facilè esset expulsurus: initia bellorum maximum in reliquos successus momentum habere: & quæ audacter cœperis, nisi ea perficere fortiter pergas, fœdum atque infelicem exitum sortiri: adfuturam audentibus Fortunam, quæ hætenus pro Anglis stetit: quæ cum iam cœptis arrideat, nec quem vltro ad victoriam vocat, desertura sit, nisi ipsam ignobili cunctatione deserat: copias Lutetiam rectà traducendas: in ipsam Franciam, de cuius iure imperioque, agatur eundem, ac vires conferendas. Ijs permotus vocibus Carolus veluti discusso anticipati metu animum erexit, & Castrotheodoricum, ac deinde Crespieum in agro Vallensi oppidum, contendit: atque hinc signa tolli imperat, & in demissiores campos ad Dampmartinum oppidum exercitum instructum producit. Tum verò istius regionis populus incredibili gaudio exultare: ex oppidis ac pagis effundi, ex agris concurrere: lætis acclamationibus studium atque alacritatem significare: ingenti clamore regis nomen atque Franciam (quod est antiquum liberæ Franciæ nomen) ingeminare: mirari ante omnia Ioannam, in qua tantum belli-

ci vigoris , ac benignæ probitatis inesse prædica-
 retur . Bedfordiensis vbi regem ad Dampmarti-
 num constituisse intellexit , copias Lutetia pro-
 duxit , vt aut cum Rege confligeret , aut si ipse
 aperto campo se committere vel dimicare non
 auderet , veluti victor , expressa hostibus ignauia
 reuerteretur : quod ad populos in officio conti-
 nendos plurimum conducere iudicabat . Caro-
 lus de eo certior factus , non cunctandum existi-
 mauit quin pugna decertaret : quoniam quic-
 quid nouæ existimationis audendo paulò antè
 collegisset , concepti timoris dedecore amissurus
 esse videbatur . Hac re ad concilium delata , v-
 bi omnes idem sentire intellexit , quia consede-
 rant hostes ad Mictrium pagum haud longè à
 suis castris , posterum diem pugnae constituit .
 Prima luce acie instructa , quid hostes consilij
 caperent expectabat . Vbi eos castris sese tenere
 rex intellexit , atque ab expertissimo quoque pro-
 cerum oppugnandorum castrorum consilium
 improbaretur , pro castris suas copias produxit ,
 vt si vellet Bedfordiensis prælio contendere , ei
 potestas non deesset . Vbi ne tum quidem eum
 prodire intellexit , quosdam leuioræ armaturæ
 equites misit qui eum ad pugnam elicerent . Eos
 Angli exceperunt : acriter ab vtrisque vsque ad
 vesperum pugnatum est : solis occasu vtrinque
 copiæ in castra reductæ . Aliquot deinceps die-
 bus Carolus exercitum in aciem æquum in lo-
 cum produxit , si Bedfordiensis prælio decerta-
 re vellet , vt penè castris Bedfordiensis cohortes
 subii-

subii-

subiiceret: tantúmque à vallo eius prima acies aberat, vti ne in eum telo tormentóue adigi posset. Bedfordiensis autem vt famam & opinionem hominum teneret, sic pro castris exercitum constituebat, vt tertia acies vallum contingeret, omnisque eius instructus exercitus telis ex vallo obiectis protegi posset: variisque ludificationibus frustrans, tempus terebat, atque apparebat cunctando id quærere, vt consenescente bello, impetus Francorum languesceret. Per hunc modum leuibus commissis prælijs promotis castris, Lutetiam copias reduxit. Carolus interea plerasque Franciæ vrbes in suam ditio- nem recipit. Cæterùm non ipse modò obibat vrbes imperij iugum ad huc recusantes, sed præfecti quoque ipsius egregij duces plerasque in- inuaserant: Nothus enim Aurelius Compendium in deditioem redegerat; Bellouacos quoque Anglorum præcipuum receptaculum, ciuibus vltro vocantibus statuerat occupare. Sed Petrus Cauchonus episcopus (quãquam is Rhe- mus esset) comprehensis qui res ad Francos trahebant, urbem in partibus Anglorum cum modico præsidio militum retinuit. Præfecti Caroli in obsidione vrbis perseuerabant, non tam suis viribus, quàm ipsorum qui obsidebantur voluntate. Nec fefellit opinio: namque inter Cauchonum & præfectos Anglorum orta seditio, irrumpendi in urbem occasionem dedit: cùmque porta effracta cohors Francorum intrasset, oppidani olim consilio deditioem agita-

to, sese statim dediderunt: Anglorumque præsidio capto atque interfecto, Cauchonus cum præfectis vincitus traditur. Haud longo post intervallo Bedfordiensis auctus quatuor hominum millibus quos Cardinalis Anglus Henrici regis Anglorum patruus aduersus Bohemos (quod à pontifice Romano defecissent) eximia pietate conscripsisse videri volebat, copias Siluaneetum versus Franciæ oppidum, quæ regi Compendium proficiscenti iter faciendum erat, Lutetia eduxit. Eo accepto nuntio Carolus qui ad Baronem vicum à Siluaneeto quatuor passuum millibus distantem iam peruenerat, aliquot leuis armaturæ equites Ambrosio Deloro, & Santrailla ducibus, qui locum quem castris hostes metandis, signisque statuendis cepissent specularentur, misit. Ij aliquantulum itineris emensi ex ingenti nube pulueris hostium aduentum cognoscunt: ac regi quod viderint per dispositos equos renuntiari iubent. Rex suas copias in proximum collem, quem incolæ Montem pipiliolum vocant, (hic mons contemplationis aliquando dictus est) subduxit, aciemque instruxit. Hostes iter peragentes ad riuum quendam qui ex Siluaneeto ad Baronem profluit peruenerunt: quem cum transgredi conarentur, & via esset perangusta, vix qua bini armati transire possent, Delorus equo admissio ad regem adcurrit, quo statu res essent edoctrurus: hostes impeditos transitu fluminis prohiberi, ac concidi facile posse. Rex quanta potest celeritate, instructa acie eò contendit, ut
quod

quod magnopere cupiebat, antequam totis agminibus in patentes campos ventum foret, cum primis Anglorum copijs prælio decertaret. Verùm ea spe ipse deiectus, quòd antequam eò peruenire potuisset, Bedfordiensis iam per angustias suas copias traduxisset: & quia diei pars exigua supererat, iamque in occasum sol præceps ierat, de ducum sententia prælium non commisit: parua tantùm vtrinque ab equitibus prælia facta sunt. Ea nocte rex cum copijs in monte Pipiliolo constitit: hostes verò in ripa fluminis à millibus passuum minus duobus castra posuerunt: & tota nocte vallo atque aggere summa diligentia sese muniunt. Mox sensim in auroram abeuntibus tenebris, ad cohortandos suos rex cõtendit, quos magnis pollicitationibus erectos, ad confiendum modico certamine bellum, & ad partem iam victoriæ præmia capienda certæ spei & alacritatis plenus accendebat: commemorans superiorum temporum iniurias & clades, quas Angli beneficio Fortunæ potiùs, atque iniquissimis temporum & locorum conditionibus, quàm vera virtute Francis intulissent. Proinde in animũ inducerent eam esse propriam atque expeditam rei gerendæ occasionem, qua cõsanguineorũ & commilitonum suorum cædes vlciscerẽtur. Milites crebrò dicentem interpellant: vniuersi cohortantur magno sit animo, neu dubitet prælium committere, & suam fidem virtutemq; experiri. Carolus impetu animorum vtendum ratus, aciem instruxit. Primæ aciei Alenconius &

Vindocinensis comes præficiuntur: media Renato Barrenfium & Lotharingiæ duci data est: ipse rex in tertia cum Borbonio & Trimolio cõstitit: vt quo res postularet, opem ferret: cornibus præerant Sanseuerus & Raius tribuni militares. Alia quoque acies paulò remotiùs, ad incerta prælij Ioanna, Notho Aurelio, Alebreto, Hira ducibus collocata. Balistarios in certos numeros distributos ducebãt Grauilleus & Ioannes Foucaldus Lemouicensis. Hostium castra ab vtraque parte difficilem habebant oppugnationem: nam firmissimas munitiones Bedfordiensis tota nocte erexerat, locisque idoneis tormenta & perpetuas militum stationes imposuerat. Terga palus limosis & perpetuis aquis fœda & inaccessibilis tegebat. Duces Frãci admirati loci iniquitatem, nequaquam temerè oppuganda castra censebãt. Indignantes milites & signum prælij exposcentes edocent non nisi magno detrimento, summâque virorum fortium clade expugnari locum tam munitum posse: adeò tamen erecti erãt omnium animi, vt agrè ducum imperio sub signis contineri potuerint quin in hosteis facto impetu concurrerent: & quia natura Francis indita est pugnandi alacritas, plerique à signis dilapsi hostium castra excursionibus fatigabant, atque in æquum vtrisque pugnandi locum hosteis eliciebant. Illi primò impetum Francorum fortiter sustinere: mox aucti nouis clientum militumque subsidijs, eos longiùs propellere: porrò Franci superuentu suorum pugnam instaurare. Postremò

mò

mò cum Fortuna sæpius modò his, modò il-
 lis victoriæ spem ostendisset, interuentu no-
 ctis, & pulueris nube, quæ vento equorúm-
 que calcibus agitata oculos pugnantium adeò
 infestabat, vt vix anterior pars equorum à ses-
 soribus cerneretur, prælium diremptum est.
 Eo ardentis pugnæ spectaculo Trimolium in cer-
 tamen illectum, atq; pertractum ferunt: qui equi
 lapsu præcipitatus, ac mox per tumultum à suis in
 equum illatus, ægrè è manibus hostium vulnera-
 tus effugit. Sequenti die Bedfordiensis Lutetiam
 reuertitur. Rex verò cum exercitu rectà Cõpen-
 dium Picardiæ oppidum contendit: atque illic
 non paucos commoratus dies, spe recipiendæ Lu-
 tetiæ Siluanectū redijt. Bedfordiensis autē veri-
 tus ne ille ad recipiendam Normaniam profici-
 sci vellet, Ludouico Luxemburgo Morinorum
 episcopo Francici iuris præfecto, Ioanne Rache-
 to, ac Symone Morchior cū duobus Anglorum
 millibus ad tutelam Lutetiæ relictis, magna co-
 æta manu eò proficiscitur: tanta enim totius Gal-
 liæ voluntatis commutatio facta erat, vt præter
 paucas admodum ciuitates nulla iam esset non
 suspecta Anglis. Idque adeò haud scio miran-
 dūmne sit cum compluribus alijs de causis, tum
 maximè quòd qui virtute belli omnibus genti-
 bus præferebantur, tantum se eius opinionis per-
 didisse, vt Anglorum imperia perferrent, grauif-
 simè dolerēt. Carolus cognito Bedfordiēsis dis-
cessu, ad Dionysij Parthistorū cū exercitu venit:
 pleriq; enim eum frequentibus literis euocarāt,

pollicitique fuerant si in conspectum Lutetiæ cū
 exercitu veniret, arma capturos: atque occupatis
 repentè portis aduenientem in urbem esse rece-
 pturos. Itaque Ioanna adiunctis sibi Alenconio,
 Borbonio, Vindocinēsi, Vallēsi, Sāseuero, Raio,
 Hira & plerisque alijs præfectis copias in cōspe-
 ctum urbis Parrhisiorum adduxit, eo potiùs con-
 silio vt quidnam propositi de tradēda vrbe Par-
 rhisini haberent accedendo certius exploraret,
 quàm vt urbem oppugnare adoriretur, quæ sine
 iusto tormentorum apparatu capi minimè posse
 videbatur. Verùm cùm Angli ad primum statim
 Francorum cōspectum impigrè arma cepissent,
 & sub signis tota vrbe discurrerent, nemo omniū
 fuit qui sit ausus quicquam aduersus Anglos a-
 pertè moliri, vel omnino vocem emittere, qua po-
 pulus ad arma vocaretur: accidit enim plerun-
 que vt homines ea cōsilia quæ alacri motu, sum-
 mōque animi vigore ante discrimen inierint, ea
 demum in præsentī periculo, cū facto maximè
 opus est, timidissimè reformident. Francorum
 duces locorum situm ac stationes hostium specu-
 lati, haud longè à porta diui Honorati cōsidunt:
 ac mox Ioanna vtī erat in prouidendis perficien-
 dīsque rebus ingenij maximè præstantis, & cele-
 ritatis eximiæ, propugnaculum & repagulū An-
glorum iussit oppugnari. Nec mora, Francis stre-
 nuè irrumpentibus, priusquam subsidium ex vr-
 be venire posset, deiecto præsidio, loco nostri po-
 tiuntur. Ea res Anglorum animos magnoperè
 conterruit, quòd ab nouo hoste primo statim ad-
 uentu

Angli temeritas

Lutetia

uentu, in oculis ipsorum prius cōfecta res fuerat, quàm ab vrbe prouideri succurrìq; potuerit. Pòst autem paulò Ioàna cùm in fossam intrepidè descenderet, cæteròsque vt necessaria ad eam complendam adferrèt hortaretur, sagitta in crure icta est, qua auulsa plurimus sanguis manare cœpit: omnibus territis, quia nō quàm latè penetrasset telum, cognouerant. Ipsa ne oris quidem colore mutato supprimi sanguinem, & vulnus obligari iussit. Diu ante ipsa signa vel dissimulato, vel victo dolore perstiterat, cùm suppressus paulò antè sanguis, medicamento quo retentus erat, manare latius cœpit, & vulnus (quod recens adhuc dolorem nō mouerat) frigēte sanguine intumuit. Linqui deinde animo, & submitti genu cœpit, quam proximi exceptam in castra receperunt: Alenconium verò ob id commotus, receptui cani iussit. Inerat in Ioannæ animo fiducia quædam fato potiùs, quàm vllis humanis innixa rationibus: adeò vt cuncta quæ aliorum animis obuersabantur pericula despiceret, ac si nō modò Parrhisios ciues, sed & deos quoq; ipsos præsentis numine adfuturos arbitraretur. Nec spes quanquã temerè concepta, rem extremæ difficultatis aggredi ausam fefellisset, si tantum virium, quantum spei atque animorum in eam expeditionē attulissent Franci. Nec ita multò pòst Carolus præsidio ad fanum Dionysij relicto cùm ad recipiendas alias Franciæ vrbes expeditionem pararet Philippus Burgundionum dux qui tum in Burgundia longè gentium agebat, certior factus quo in discri-

X

Handwritten notes:
 1. 1. 1. 1. 1.
 2. 2. 2. 2. 2.
 3. 3. 3. 3. 3.
 4. 4. 4. 4. 4.
 5. 5. 5. 5. 5.

Francorum equitum magistro consilij, certo die
 præsidarios Anglos palâtes, inermes, & sine im-
 perio aggrediuntur. Idem plebs facit: pars edocti
 à nobilitate, alij studio talium rerû incitati, queis
 acta consiliûmq; ignorantibus, tumultus ipse, &
 res nouæ satis placebât Angli milites perculsi im-
 prouiso metu incerti, ignariq; quid potissimum
 facerêt, trepidare: præsidium Francorû, & portæ
 ab Arthuro occupatæ fugâ prohibebant: ad hæc
 mulieres pueriq; pro tectis ædificiorû saxa, & alia
 quæ locus præbebat, certatim mittere: ita neq; ca-
 ueri anceps malû, neq; à fortissimis infirmissimo
 generi resisti posse: iuxta boni maliq;, strenui &
 imbelles multi obtruncari. In ea tanta asperitate
 sæuissimis Parrhisinis, & oppido vndiq; clauso,
 qui ex hac peste se rapere potuêre, in molē Anto-
 nianâ cōcessere: pactique incolumitatē, inde sine
 fraude dimissi. Ita vrbs regia ad pristinum redijt
 imperium post annos octodecim, quàm in An-
 glorum potestatem venerat: qui fuit annus sa-
 lutis 1436. Ceterum Ioâna virago Lotharinga
 dum in Compendij obsidione ex vrbis erumpit,
 ab hostibus comprehensa, ac Rothomagi ad pa-
 lum damnata, viua exuritur, non absque sempi-
 terno Anglici nominis probro, qui se magicis
 artibus Francia profugere falsò querebâtur. Eius
 statua Aureliæ visitur in ponte ad Ligerim, ser-
 uatæ à virgine vrbis monumentum. Tandem
 circiter annum salutis humanæ 1452 cùm Fran-
 ciæ, Normaniæ, Aquitaniæque defectione An-
 glica res ad vnam Burdegalam recidisset, atque

N3
 Vidy Gagli,
 num. p.
 217.

X ~~mine~~ res Anglicæ versarentur, nihil prius potius-
 ue habuit, quàm vt Lutetiam primo quoque tem-
 pore aduolaret: veritus (vt tū res erant) ne si cū-
 ctantiùs ageret, defectionis cōtagium latiùs pro-
 pagaretur. Consilium verò suis rebus opportunū
 magis, quàm Francicis in hunc modum iniit. Cū
 rege per Charinæum paciscitur in regis potesta-
 tem Lutetiam se redacturū, si fide publica liceat
 per Franciam exiguo comitatu Lutetiam, ac de-
 inde in Flandriam penetrare: ac ita regij nominis
 præsidio fultus, nō minore ipsius existimationis,
 quàm Frãicæ reip. dispendio Lutetiam venit: no-
 uūmque fœdus cum Bedfordiēsi percutit: atque
 in hunc modum compositis rebus, in Picardiam
 ac Flandriam se proripuit, nulla interim Lutetiæ
 vrbis habita mentione. Carolus porrò sibi factū
 fucum seriò, sed frustra conquestus, qui semper
 ad gloriam virtutis via, non fraudis compendio
 grassabatur, de ducum cōsilio Bituriges conces-
 sit. Lutetiam vrbem Ioānes Villarius anno 1418.
 4. Calen. Iunij proditione vnus portæ, noctu ma-
 gna manu ingressus cū Carolo sexto rege, ac aula
 omni Burgundionis arbitrij fecerat, ægrè elapso
 Carolo delphino: ac deinde Burgūdio eam An-
 glorum regi tradiderat. Post paucos deinde an-
 nos inter Anglum & Burgundionē socios antea
 aduersus Carolū, assiduum inter pares discordia
 malum, bellum cū mouisset, ac pacta apud Ar-
 rebatium vrbē societate coniunctis exercitibus
 Carolus & Burgūdio bellum aduersus Anglum
 cū suscepissent, Parthisini initis cum Arthuro
 Fran-

eo loco Franci cum hoste collatis signis prælium commississent, tam atroci certamine conflictum est vtrique, vt Angli non incruentam Francis victoriam relinquentes, in Angliam amissis rebus cismarinis Somersetēsi & Eboracēsi ducibus se fuga proripuerint, ac Franciæ finibus excesserint. Quorum aduentus in Franciam quàm terribilis, tam turpis ac fœdus discessus fuit: nam sicuti ab initio disiunctis atque inermib⁹ hominibus maximum negotium fecerunt, ita successu belli cùm depræhensæ artes, & collatæ in vnum sunt vires, Francorum tantùm dissensionibus, validos impetus eos habuisse constitit: vel ob id quòd Francia demum pristini atque insani pertæsa erroris, dum sera propè concordia cōsentit, quòd libertati omnium imminebat discrimē, reparata militia, positisque odijs, haud longo labore depulerit. Dignū verò memoratu est quod de Anglo duce quodā proditur: cùm rebus cismarinis amissis se in Angliã post varia bella Anglorū exercitus reciperet à Francis per iocum rogatus, quando essent in Franciã Angli reuersuri, ac bellum illaturi, quando (inquit) vestra scelera nostris præponderauerint: rectè sensit vitæ præposteræ, ac scelerum vlciscendorum causa inferri diuinitus bella: nec frustrà appellari in literis Hebræorum dominum exercituum, cuius nutu administrantur bella, & victoriæ in vtram iusserit partem inclinant.

FINIS.

Handwritten text on the left margin, possibly including the word "Anno".

I.

